Warszawa, grudzień 1927 roku. № 115.

AJENCJA WSCHODNIA

Agence Télégraphique de l'Est — Telegraphenagentur „Der Ostdienst" — Eastern Telegraphic Agency

Przedstawiciele i Korespondenci we wszystkich większych miastach w kraju i zagranicą.

CENTRALA: Warszawa, Nowy-Świat 16. Tel. Redakcji 244-62 i 6-56. — Adres telegr. Warszawa-Agenest. — Tel. Administracji 121-17. — Konto czekowe P. K. O. 8525.

Budownictwo w Województwie Śląskiem 1922—1927

Five years of building activity in Polish Upper Silesia

Warszawa grudzień 1927 roku. № 115.

AJENCJA WSCHODNIA

Agence Télégraphique de l'Est — Telegraphenagentur „Der Ostdienst" — Eastern Telegraphic Agency

Przedstawiciele i Korespondenci we wszystkich większych miastach w kraju i zagranicą.

CENTRALA: Warszawa, Nowy-Świat 16. Tel. Redakcji 244-62 i 6-56. — Adres telegr. Warszawa-Agenest. — Tel. Administracji 121-17. — Konto czekowe P. K. O. 8525.

Budownictwo w Województwie Śląskiem 1922–1927

Od czasu objęcia Śląska Górnego przez Rzeczpospolitą Polską w roku 1922 budowa domów mieszkalnych oraz gmachów publicznych wykazuje znaczny, aczkolwiek stosunkowo powolny postęp.

Część pierwszego i cały drugi rok rządów polskich na Śląsku Górnym upłynął w zakresie budownictwa pod znakiem beznadziejnej walki z chwiejnością waluty. W okresie inflacji, rzec można, nie budowano.

F. 1. Fundamenty gmachu województwa w Katowicach.

Katowice Voyvodship Offices. Earth work in rocky ground.

Dopiero początek roku 1924 przyniósł zasadniczą zmianę stosunków w postaci wprowadzenia nowej, stałej waluty polskiej.

Inicjatywę podjął Rząd Polski i Sejm Śląski. (F. 1).

Rozpoczęto wznosić w Katowicach gmach na pomieszczenie władz wojewódzkich, preliminując koszt tej budowy na pokaźną kwotę 11.500.000 zł. (jedenaście miljonów pięćset tysięcy złotych).

Gmach ten, obejmujący pełny hektar zabudowanej powierzchni należeć będzie do największych budowli w Polsce, a zawiera przeszło 700 pokoi i sal różnej wielkości. (F. 2.).

Mury fundamentowe, wszystkie ważniejsze części konstrukcyjne, jak stropy, schody, dach, kopuły, wykonano z żelazobetonu, co zapewnia trwałość budowy, szczególnie z uwagi na wstrząśnienia zdarzające się w pobliżu kopalń na Śląsku. (F. 3.).

Komitet budowy dokłada starań, żeby budowę wykonano w sposób staranny i trwały z materjałów w Polsce produkowanych. (F. 4.).

Obecnie wykonuje firma Drzewiecki i Jeziorański z Warszawy centralne ogrzewanie. Towarzystwo Brown Boweri instala je światła elektrycznego, Towarzystwo Siemens i S-ka telefony i urządzenia sygnalizacyjne oraz alarmowe, firma Henryk Gambiec z Katowic wyprawę fasad podwórzowych a firma Kopenhöver z Katowic wyprawę fasad zewnętrznych. (F. 5).

Sala posiedzeń Sejmu Śląskiego, sale komisyj sejmowych, sale zebrań, ważniejsze biura ozdobione będą dziełami sztuki. (F. 6.).

Projekt tego gmachu sporządzili architekci Prof. Wojtyczko, Żeleński i Jurkiewicz z Krakowa, modele rzeźb opracowuje prof. Raszka, a budową kieruje architekt Stanisław Tabeński.

Niesposób byłoby wyliczyć wszystkie budowle wzniesione w ostatnich latach przez Śląski Urząd Wojewódzki.

Z ważniejszych wymienię gmach Gimnazjum w Bielsku zbudowany kosztem 3.000.000 zł. (F. 7.).

Jest to jeden z najokazalszych gmachów w tym rodzaju, a jako zakład naukowy wyposażony został we wszystko, czego wymaga nowoczesny sposób kształcenia i wychowania młodzieży. (F. 8.).

Dla zapobieżenia brakowi spowodowanemu długoletnim zastojem budowlanym, staramy się przy wszystkich nowobudowanych gmachach publicznych umieścić mieszkania funkcjonarjuszy. Obok gimnazjum w Bielsku zbudowaliśmy osobny dom mieszkalny dla profesorów. (F. 9).

Projekt tego Gimnazjum opracował arch. Wiedermann z Cieszyna, budową kieruje inż. arch. Chmielewski. Główne roboty wykonały firmy: Karol Korn z Bielska, Polbeton z Katowic, firma Marmury Kieleckie z Kielc, firma Kamień z Bielska, a roboty instalacyjne Drzewiecki i Jeziorański z Warszawy, światło elektryczne, telefony, zegary i t. p. Brown Boweri.

Skoro zatrzymaliśmy się przy budowlach wzniesionych dla celów szkolnictwa, wypada wspomnieć o szkole powszechnej w Wiśle. (F. 10).

Niedawno odbyło się poświęcenie uroczyste tego gmachu przy udziale Ministra wyznań religijnych i oświecenia publicznego, Dra Dobruckiego, Wojewody Śląskiego Dra. Grażyńskiego oraz Superintendenta wyznania ewangelickiego w Polsce Ks. Burszego. F. 11).

Do tego działu należy także szkoła rolnicza w Międzyświeciu ukończona w ro-

Building activity in Polish Upper Silesia 1922–1927

Since Upper Silesia was taken over by Poland in 1922, the building activity, viz. construction of dwelling houses and Government buildings has shown a steady, though comparatively slow, progress. During the first 18 months of Polish rule in Upper Silesia, the building activity, owing to the prevailing uncertain conditions caused by the inflation, was practically nil.

A radical change, however, set in only in 1924, when the zloty was introduced, and a first start was made by the Polish and the Silesian authorities, when the new offices of Silesian Voivodship was commenced at an estimated cost of 11,500,000 zloty (Fig. 1). This building, covering a whole hectare of ground, will be one of the largest public buildings in Poland, comprising over 700 rooms and halls of different sizes (Fig. 2). The foundation walls, as well as all the more important details such as stairs, ceilings, roofs, cupolas etc. are made in ferro-concrete to ensure rigidity, in view of the vibrations from the neighbouring collieries (Fig. 3). The building committee paid special attention to very careful execution of all work of construction, and Polish material is being used throughout (Fig. 4). The central heating has been installed by Messrs. Drzewiecki & Jeziorański of Warsaw, the electric fitting by Messrs. Brown Boveri, the telephone and signalling by Messrs. Siemens, external finish by Messrs Henryk Gambiec and messrs. Kopenhöver, Katowice (Fig. 5). The main hall of the Silesian Diet, the committee rooms and other important rooms will be decorated with works of art (Fig. 6). The building was designed by prof. Woytyczko and Messrs. Żeleński & Jurkiewicz architects from Kraków, the statuary is by prof. Raszka, and the building operations are in charge of Mr Stanisław Tabeński, architect.

It would be impossible to enumerate all the buildings erected recently by the Silesian Voivodship authorities, but the following are amongst the most important: a school building at Bielsk erected at a cost of 3 million zloty, an imposing and elaborately equipped building with all up to date arrangements and appliances (Fig. 7 & 8). This building, in common with most new public buildings, is equipped with new dwelling homes for the staff, necessitated by the acute housing problem, caused by many years cessation of all building activity (Fig. 9). The building was designed by Mr. Wiedermann, architect from Cieszyn, and the building operations are in charge of Mr. Chmielewski, architect. The different auxiliary works were in the hands of the following firms: Messrs. Karol Korn of Bielsk, Messrs. „Polbeton" of Katowice, Messrs. „Marmury Kieleckie" (Kielce Marbles) of Kielce and Messrs. „Kamień" of Bielsk; drainage, water supply and central heating were executed by Messrs. Drzewiecki & Jeziorański and Messrs. Brown Boveri supplied electric installations, telephones and cloks.

Other educational buildings erected may be mentioned, particulary the school building at Wisła (Fig. 10), which was recently opened in the presence of Dr. Dobrucki the Minister of Education, Dr. Grażyński the Voyvod of Silesia and Rev. Bursche head of the Evangelic Church in Poland (Fig. 11). To the same class of buildings belongs the new agricultural school erected last year after the design of Mr. Wiedermann, architect of Cieszyn (Fig. 12).

During the last 2½ years, besides this agricultural school, 13 school buildings have been erected and 3 old buildings enlarged by adding new wings or additional storeys, a school for deaf and dumb childern at Rybnik with 7 wings and a correctional institute at Lubliniec were also built (Fig. 13), which buildings have cost up till now 6,300.000 zloty.

A separate class of buildings are offices and dwelling houses for customs officers on the new Polish - German and Polish-Tchehoslovak frontiers. Up to the present 17 houses had been built at a cost of 1,860,000 zloty

A new warehouse for the State Tobacco Monopoly has been erected at Kato-

F. 2. Gmach Województwa w Katowicach, materjał kamienny przygotowany do budowy (rok 1924).

Katowice Voyvodship Offices. Stone building material,

ku ubiegłym, według projektu arch. Wiedermanna z Cieszyna. (F. 12).

Ogółem w ciągu 2½ lat zbudowano oprócz tej szkoły rolniczej 12 szkół powszechnych i jedno gimnazjum, a powiększyliśmy 3 starsze gmachy gimnazjów przez nadbudowę pięter, albo dobudowę nowych skrzydeł, zbudowaliśmy szkoły głuchoniemych w Rybniku, złożoną z 7 pawilonów oraz dom poprawczy w Lublińcu. (F. 13).

Budowle te kosztowały dotychczas 6.300.000 złotych.

chów publicznych. Nie pomijaliśmy jednak tak ważnej dla ogółu sprawy budowy domów mieszkalnych. Wydział Robót Publicznych zbudował w latach ubiegłych parę domów mieszkalnych dla urzędników, obecnie zaś buduje dalsze domy w Katowicach i Król. Hucie. Koszt domów dotąd postawionych i będących w budowie wynosi około 2.200.000 zł., obejmują zaś one 130 mieszkań.

Przez udzielenie długoterminowych pożyczek hipotecznych w kwocie 8.700.000 zł. spółdzielniom budowlanym, których aż

wice. The building was designed by Mr. Chmielewski, architect and Mr. Łobodziński was in charge of the building operations. The work was carried out by Messrs. Edward Turżański, architects of Katowice (Fig. 16).

Besides the above cited public buildings within the Voyvodship of Silesia, the Department of Public Works has built also several houses for civil officers and several more are in course of erection in Katowice and Królewska Huta. These houses

Świętochłowice, Mysłowice, Cieszyn, Hajduki Wielkie, Mikołów, Wełnowiec and Michałkowice, has acquired in July and August new building land of about 30 hectares, and is building 450 workmen houses (Fig. 18), of which each comprises a parlour, two bedrooms, a kitchen and cellar and a garden, and is fitted with water-supply and electric light. The price including the ground is about 13,000 zloty (Fig. 18a). This marks the beginning of the new policy, aiming at the building over of all the available building lands of the Si-

F. 3. Widok gmachu Województwa w Katowicach (lipiec 1926 r.).

Katowice, Voyvodship Offices. General view.

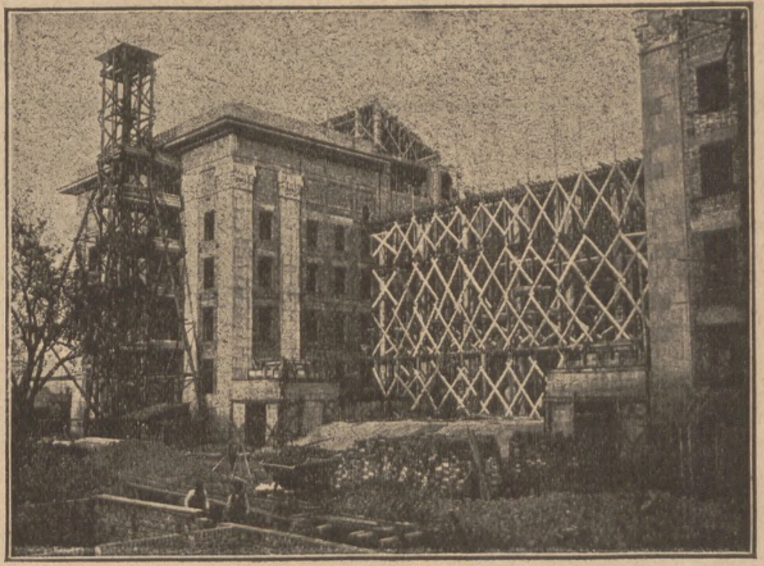

Fig. 5. Gmach Województwa w Katowicach widok od Nowego Placu (rok 1926).

Katowice, Voyvodship Offices. Fragment of the building.

Osobny niejako dział budownictwa stanowią domy mieszkalne dla straży celnej oraz urzędy celne, wzniesione na nowej granicy polsko - niemieckiej i polsko-czechosłowackiej. Domów takich zbudowaliśmy dotąd siedemnaście kosztem 1.860.000 zł. (F. 14.).

Oprócz pomieszczeń urzędów zawierają one razem przeszło 90 mieszkań dla rodzin strażników.

Jako odrębny dział traktuje Urząd Wojewódzki budynki służące do pomieszczenia Policji. Budynków takich wzniesiono dotąd ośm, w czem szkołę policyjną w Katowicach. Wszystko to kosztem 900.000 złotych. (F. 15).

Kosztem państwowego monopolu tytuniowego zbudowaliśmy w Katowicach magazyn wyrobów tytuniowych, oddany

69 powstało na Śląsku umożliwiliśmy budowę przeszło 440 domów. (F. 17).

Spółdzielnie budowały domy jedno, dwu i trzymieszkaniowe.

Pożyczki udzielaliśmy w granicach od 35% do 95% wartości budynków. Doświadczenie przy tej akcji zdobyte pokazało jednak, że spółdzielnie budowały przeważnie drogo, a domy wznoszono często zbyt okazałe w stosunku do środków pieniężnych społeczeństwa wyniszczonego sześcioletnią wojną.

Za pośrednictwem spółdzielni budowlanych uzyskiwały mieszkania przeważnie rodziny zaliczające się do warstwy średniozamożnej, podczas gdy szerokie rzesze robotnicze, najuboższe, znosiły nadal nędzę mieszkaniową, urągającą niejednokrotnie wszelkim opisom. (F. 17a).

Stan ten trwał aż do czasu objęcia

comprising 130 dwellings have been built at a cost of about 2,200,000 zloty.

By the granting of 8,700,000 zloty long-term mortgage loans to building cooperative societes, of which there are now 69 in Upper Silesia, it has been possible to build over 440 new houses (Fig. 17) each comprising one, two or three flats. The loans were within 35% to 95% of the value of the building. The experience showed, however, that the cooperative societies had been building on too expensive lines, which were not compatible with the pecuniary means of a country ruined by six years of war, with the result that they were only available for the better classes, whilst the housing problem amongst the poorer working classes remained as deplorable as before (Fig. 17a).

These conditions prevailed up to the

lesian industrial district with one-family houses, which will be sold to workmen on convenient long-term payments. It is contemplated that the monthly payments will be about 30 zloty (Fig. 19).

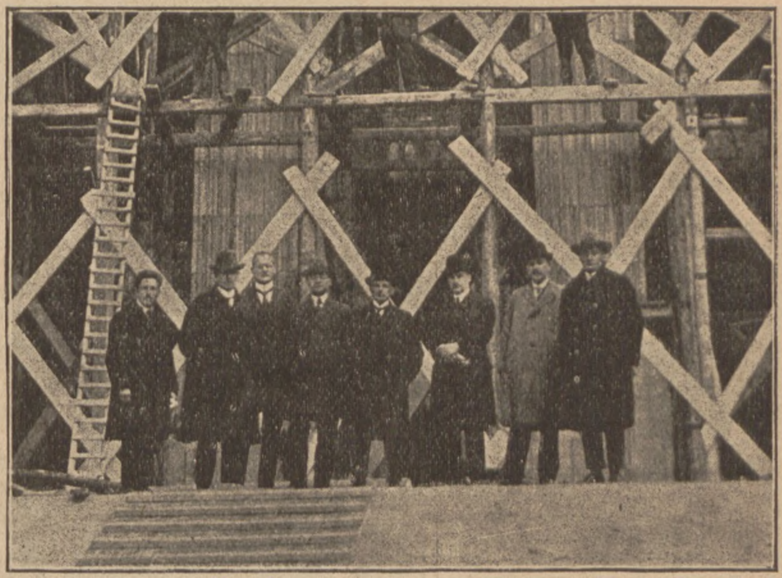
In the local budget of the Voyvodship for the next year 15,000,000 zloty are provided for this purpose and it is very little doubt that the Silesian Diet, the majority of which are workmen, will pass this sum and enable the building of further 1000 houses next year. In this way, during the next few years, several thousand working class families will be housed in the new houses, which will relieve the overcrowding of the old houses and make possible more hygenic living conditions.

The contractors for the houses to be build this year are: The Silesian Builders Company „Budownictwo", Cooperative of

F. 4. Widok gmachu Województwa w Katowicach z zabetonowanemi dachami i tympanonem nad środkowym ryzalitem (październik 1926 r.).

Katowice. Voyvodship Offices. Concrete roofing and the central part tympan.

F. 6. Gmach Województwa w Katowicach od lewej ku prawej: Członek Rady Wojewódzkiej Bobek, **Wicewojewoda Żurawski**, Członek rady woj. Michacz, Dyrektor Wyższego Urzędu Górniczego inż. L. Szefer, **Wojewoda Dr. Michał Grażyński**. Prezes Sądu Apelacyjnego Stark, Czł. rady wojew. Dubiel, Nacz. wydz. rob. publ. inż. Zawadowski.

przed niedawnym czasem do użytku. Roboty przy tej budowie wykonała firma Inż. Edward Turżański z Katowic według projektu Inż. arch. Chmielewskiego. Kierownictwo budowy sprawował arch. dypl. Łobodziński. (F. 16).

Dotychczas omówiłem pokrótce działalność Wydziału Robót Publicznych Województwa Śląskiego na polu budowy gma-

władzy na Śląsku przez Wojewodę Dra Michała Grażyńskiego.

Wojewoda Dr. Grażyński wyjednał w ciągu ostatnich miesięcy u Śląskiej Rady Wojewódzkiej, a następnie u Ministra Robót Publicznych Inż. Andrzeja Moraczewskiego pierwsze kredyty na budowę domów robotniczych w pokaźnej kwocie blisko 6.000.000 zł.

taking of office by the Voyvod Dr. Grażyński who has during the last few months secured credit up to about 6,000,000 zloty from the Silesian Voyvod Council and the Minister of Public Works Mr. Moraczewski for the building of workmen dwelling houses. The Department of Public Works took over this work and, with the support of the following communes: Siemianowice,

Independent Architects Company, Messrs. Karol Korn, Messrs. Edward Turżański, Messrs. „Polbeton" and others.

The houses were designed by Mr. Krzemiński, architect, who is in charge of the building operations.

Dr. Grażyński has also initiated the building of large multi storeys blocks of workmen dwellings with up to date sani-

Wydział robót publicznych ujął akcję całkowicie w swoje ręce, przy poparciu kilku gmin jak Siemianowice, Świętochłowice, Mysłowice, Cieszyn, Hajduki Wielkie, Mikołów, Wełnowiec, Michałkowice, których reprezentacje wykazały — pełne zrozumienie doniosłości zamierzeń Wojewody, nabył w ciągu lipca i sierpnia kilka terenów budowlanych o łącznym obszarze 30 hektarów, a dzisiaj buduje równocześnie 450 domów jednorodzinnych robotniczych (F. 18).

Każdy dom zawiera dwie izby, kuchnię, sień i piwnicę a jest zaopatrzony w wodociąg i światło elektryczne. Przy każdym znachodzi się budynek gospodarczy i ogród, co wszystko razem łącznie z gruntem kosztuje około 13.000 zł. (F. 18a).

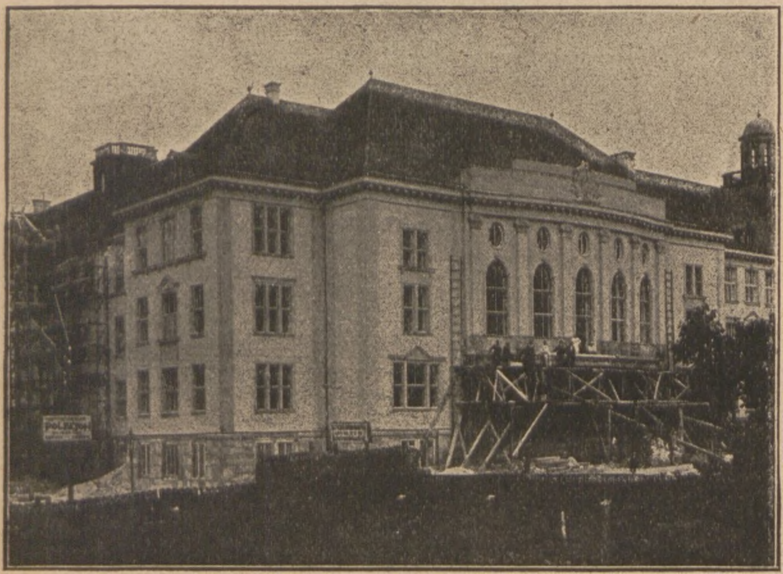
Jest to początek akcji zainicjowanej przez Wojewodę Dra Grażyńskiego, a mającej na celu zabudowanie wszystkich wolnych terenów w obrębie górnośląskiego okręgu przemysłowego tysiącami jednorodzinnych domów, które będą sprzedawane robotnikom na własność na długoletnie spłaty.

Rata miesięczna, jaką będzie musiał płacić nabywca wyniesie około 30.— zł. (F. 19).

W projekcie budżetu Województwa na

F. 7. Budowa gimnazjum państwowego w Bielsku.
Government school in Bielsko, in course of erection.

F. 8. Budowa gimnazjum państwowego w Bielsku.
Government school in Bielsko, in course of erection.

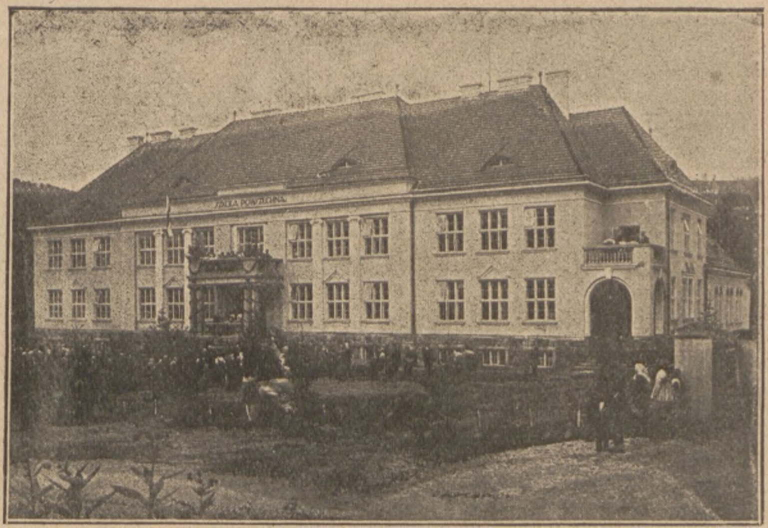

F. 9. Dom mieszkalny profesorów przy gimnazjum w Bielsku.
Government school in Bielsko. Professorial staff building.

tary arrangements, by securing from the Silesian Voyvod Council a long-term redeemable low interest loans for Silesian towns. The towns Katowice, Mysłowice and Wielkie Hajduki have been granted such loans and have started building large blocks of dwelling houses, comprising several hundred dwellings as above described. The Silesian Voyvod Council had thus helped to build about 2000 new dwellings during the last few years.

The detailed statistics of the building activity in Silesia are in course of preparation and therefore exact data cannot yet be given. The available data, however, show that during the last three years 5000 dwellings were built in Silesia at a cost of 57,000,000 zloty and public buildings at a cost of 17,000,000 zloty.

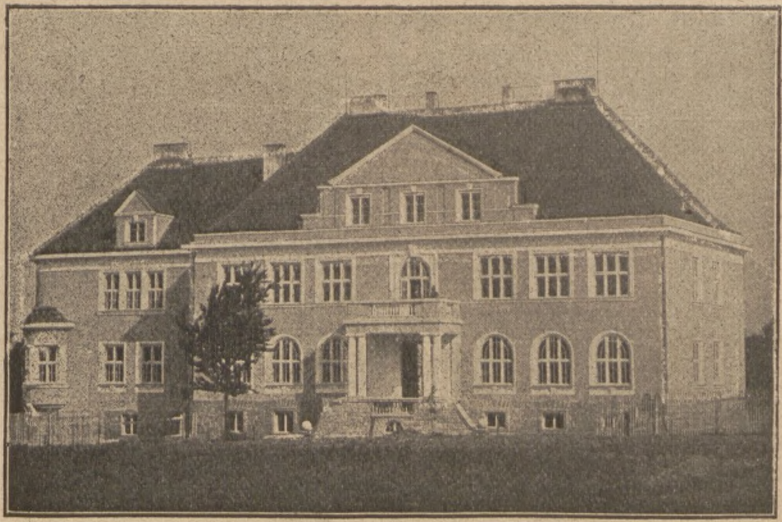
Within the scope of the activities of the Department of Public Works is also the construction of roads and bridges (Fig. 20). On the former Austrian, German and Russian frontiers, abolished by the Versailles treaty, there were few road connections and still less bridges (Fig. 21). On the rivers, which were formerly frontiers and are now within the Polish territory, the Polish Government is building new steel or ferro-concrete bridges. One

F. 10. Szkoła powszechna w Wiśle. Widok od ulicy Głównej. Projektował arch. Wiedermann z Cieszyna, budową kierował inż. Riess z Cieszyna, roboty budowlane wykonał jako przedsiębiorca arch. Kozioł z Bielska.
School building in Wisla.

F. 11. Szkoła powszechna w Wiśle, widok z dziedzińca szkolnego.
School building in Wisla.

F. 12. Szkoła rolnicza w Międzyświeciu, budował bud. Raszka, projektował arch. Wiedermann.
Agricultural college in Międzyświecie.

rok przyszły preliminujemy na ten cel 15.000.000 zł., które Sejm Śląski złożony w większości z przedstawicieli ludu pracującego, niewątpliwie uchwali, co umożliwi nam rozpoczęcie z wiosną budowy dalszego tysiąca domów.

W ten sposób w ciągu lat paru pomieścimy w nowych domach kilka tysięcy rodzin robotniczych. Umożliwi to pozostałym tysiącom higieniczniejsze bytowanie w dotychczasowych mieszkaniach, obecnie nadmiernie przepełnionych.

Domy objęte programem tegorocznym oddano do wykonania Spółce budowniczych śląskich „Budownictwo", Spółdzielni samodzielnych budowniczych, Sp. Akc. Inż. Karol Korn, firmie Inż. Edward Turżański, firmie Polbeton i innym. Projekta sporządził budowniczy Krzemiński i on też kieruje budową.

Wojewoda Dr. Grażyński zainicjował ponadto budowę domów wielopiętrowych, zgrupowanych w duże bloki, zawierających higienicznie urządzone mieszkania robotnicze, przez wyjednanie u Śląskiej Rady Wojewódzkiej niskoprocentowych długoterminowych pożyczek amortyzacyjnych dla miast.

Pożyczki takie otrzymały miasta Katowice, Hajduki Wielkie i Mysłowice i przystąpiły do budowy gmachów obejmujących razem paręset mieszkań. W ten sposób Śląski Urząd Wojewódzki budując na własność skarbu śląskiego, udzielając pożyczek spółdzielniom budowlanym oraz wznosząc kolonje jednorodzinnych domów robotniczych, przyczynił się do powstania w latach ostatnich około 2000 nowych mieszkań.

Obecnie opracowujemy statystykę ruchu budowlanego w całem Województwie, wobec czego dokładnych dat w tej chwili nie posiadam.

Na podstawie zebranego materjału mogę jednak podać w przybliżeniu, że w ciągu trzech lat ostatnich zbudowano na Śląsku około 5000 mieszkań kosztem 57.000.000 zł., a gmachy publiczne w tym czasie zbudowane kosztowały 17.000.000 złotych.

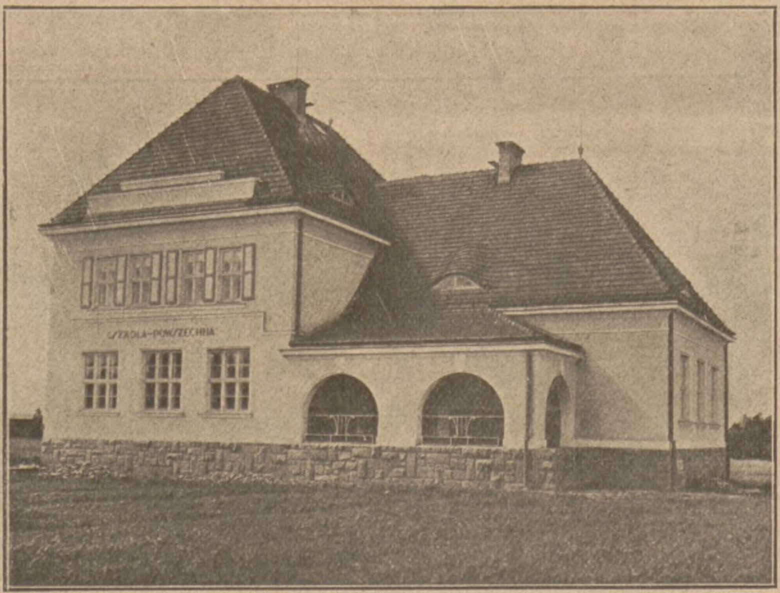
Do zadań Wydziału robót publicznych należy także budowa dróg i mostów. (F. 20).

Na dawnej granicy państw zaborczych Niemiec, Austrji i Rosji, zniesionej traktatem wersalskim było mało połączeń drogowych, a tam gdzie granicę stanowiły rzeki nie było mostów. Zmiana granicy spowodowała nowe potrzeby komunikacyjne. (F. 21).

Na tych to rzekach dawniej granicznych, dziś wewnątrz kraju leżących buduje mosty żelazne albo żelazno - betonowe Rząd Polski.

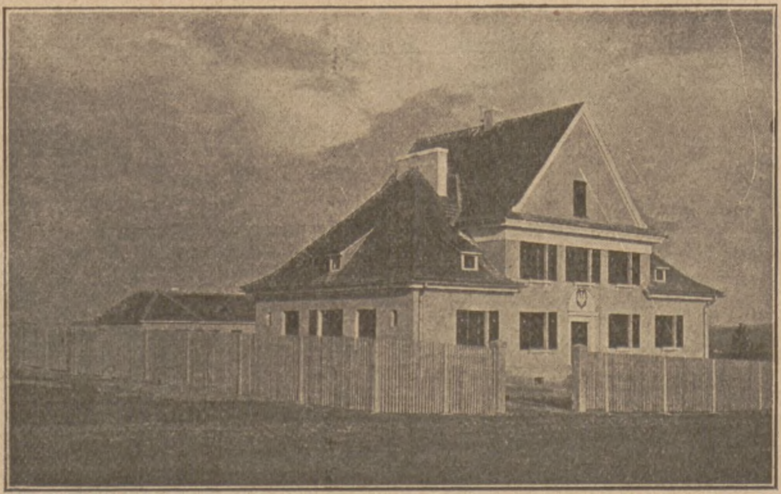
Jedną z większych budowli tego rodzaju jest ukończony niedawno most na rzece Wiśle pod Dziedzicami, wzniesiony kosztem 600.000 zł. (F. 21a).

Projekt sporządził Inż. Dr. Kaufmann, budową kierował Inż. Wacław Olszak, roboty budowlane wykonała firma Inż. Antoni i Stanisław Hajduk z Cieszyna (F. 22).

F. 13. Szkoła powszechna w Wapienicy, budował inż. Korn z Bielska, projektował arch. Wiedermann.

School building in Szopienice.

F. 14. Placówka straży celnej w Puńcowie na granicy polsko-czechosłowackiej.

Frontier guard bungalow on the Tchehoslovak frontier

F. 17a. Dom Inż. Riessa w Cieszynie, wejście główne, zbudowany przez spółdzielnię „Nasz Dom".

A house built by the Cieszyn Cooperative Building Society „Nasz Dom".

of the largest, recently finished, is the bridge over the Vistula at Dziedzice (Fig. 21a), built at a cost of 600,000 złoty. This bridge was designed by Dr. Kaufman, civil engineer, contractors were Messrs. Antoni and Stanisław Hajduk of Cieszyn, and Mr. Wacław Olszak, civil engineer was in charge of the building operations (Fig. 22).

In 1924 the work of river regulation was restarted again after the war time interruption. About 1,500,000 zloty a year are spent for this purpose by the Voyvodship (Fig. 23). The regulation work is beeing carried out on the rivers Vistula, Białka, Ruda, Rawa, Brennica and numerous mountain streams, according to the plans worked out by Messrs. Maryniarczyk and Duszanek, civil engineers. Messrs. Pietruszewicz and Obtułowicz and other civil engineers are in charge of the works (Fig. 24).

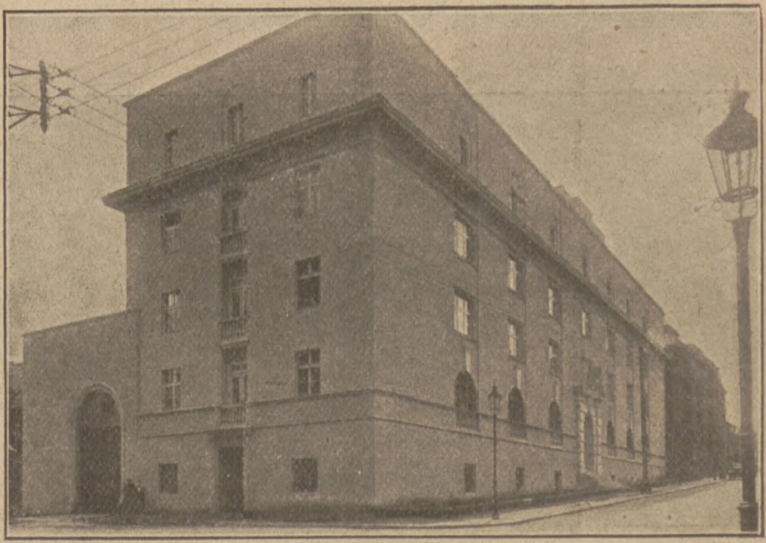
In the upper reaches of the Vistula a new system of stone basket dams was applied for the first time in Poland. These dams build from baskets, plaited from galvanized wire, and filled with stones from the river bed are very strong, long lasting and effectively withstand the most severe floods (Fig. 25). If the river regulation work should be carried on for a nother 15 years, all danger of floods in Silesia will be eliminated.

During the last six months the buil-

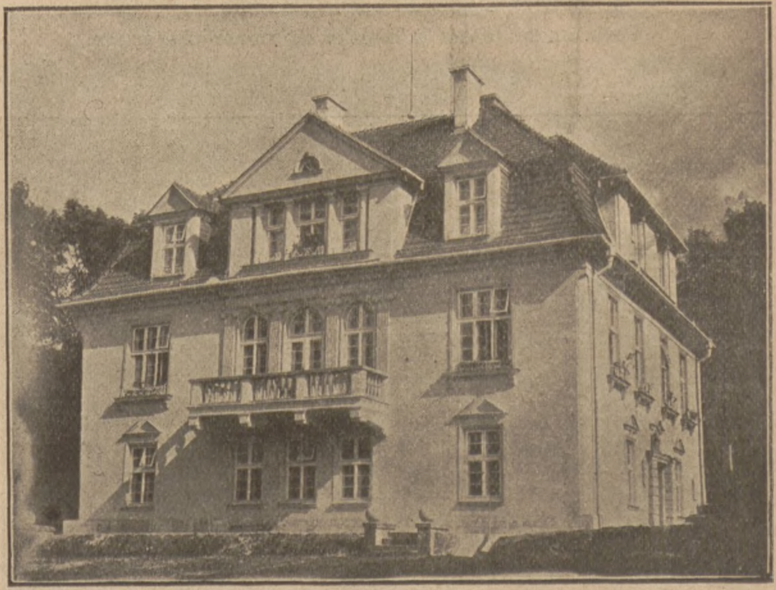
F. 15. Szkoła Policji Wojewódzkiej w Katowicach, projektował arch. dypl. Łobodziński.

Police school building in Katowice.

F. 16. Magazyn wyrobów tytuniowych Państwowego Monop. Tytoniow. w Katowicach.

State Tobacco Monopoly warehouse in Katowice.

F. 17. Dom inż. Riessa zbudowany przez spółdzielnię budowl. „Nasz Dom" w Cieszynie.

A house built by the Cieszyn Cooperative Building Society „Nasz Dom".

Również w dziale regulacji rzek wznowiono od roku 1924 rozległe roboty budowlane po przerwie wojennej. Na ten cel łoży Województwo rocznie około 1.500.000 zł. (F. 23).

Prace regulacyjne prowadzi się na rzece Wiśle, Białce, Rudzie, Rawie, Brennicy i licznych potokach górskich według projektów Inż. Maryniarczyka i Inż. Duszanka pod bezpośredniem kierownictwem Inż. Pietruszewicza, Inż. Obtułowicza i innych. (F. 24).

W górnym biegu Wisły zastosowaliśmy pierwsi w Polsce tamy siatkowe — kamienne, zbudowane z koszy plecionych z drutu cynkowanego, wypełnionych kamieniami dobywanymi z koryta rzeki.

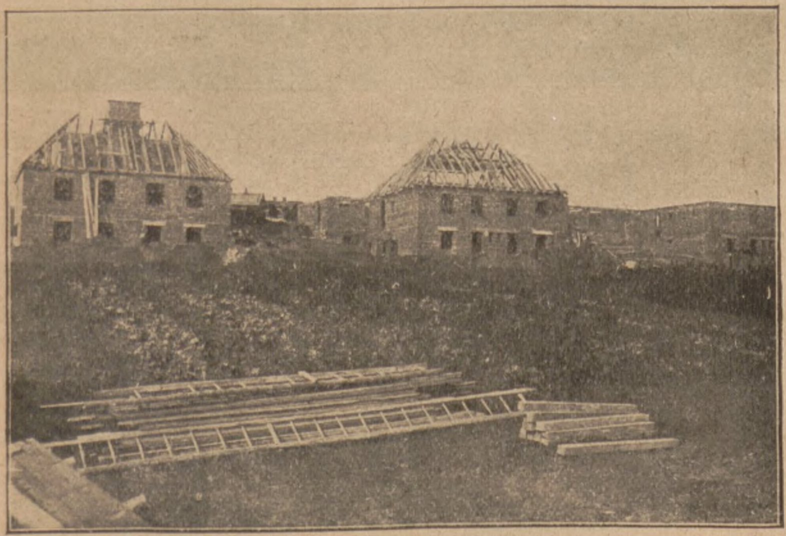
Tamy te są bardzo trwałe i doskonale opierają się najgroźniejszym powodziom.

F. 18. Domy robotn. w Katowicach-Załężu.
Workmen houses in Katowice - Załęże.

F. 18a. Domy robotnicze w Mysłowicach.
Workmen houses in Mysłowice.

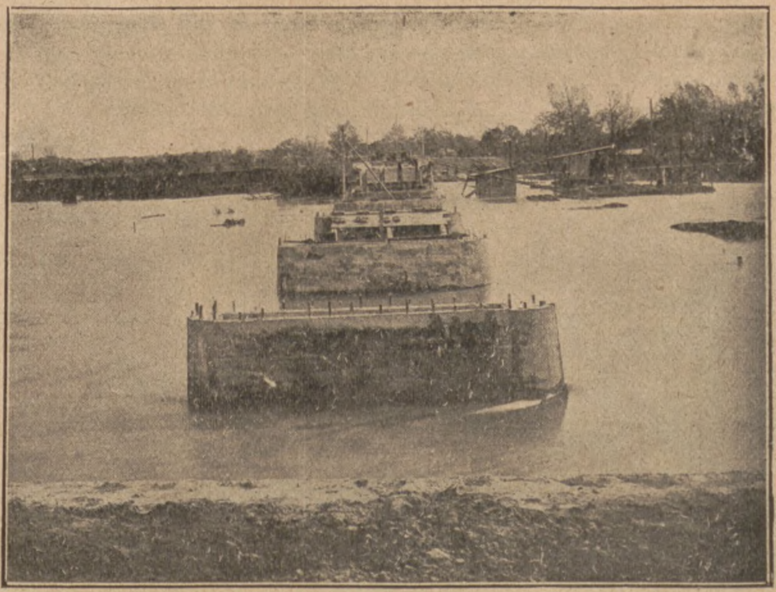

F. 19. Budowa kolonji robotniczej w Cieszynie.
Workmen colony building in Cieszyn.

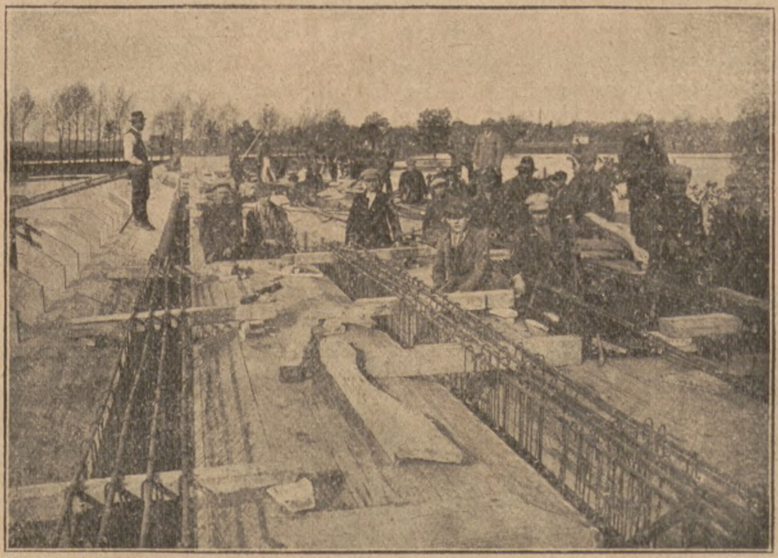
ding activity in Polish Upper Silesia has increased considerably, as is proved by a considerable rise in the price of building materials on the local market, some of the Upper Silesian brickworks having already sold the whole of their this year production.

The Department of Public Works is trying to counteract the high cost of building by introducing a number of building materials, which are largely used abroad, but are comparatively little known in Poland. An abnormal rise in price of the building materials may seriously interfere with building activity and it must be checked in the interest of the country.

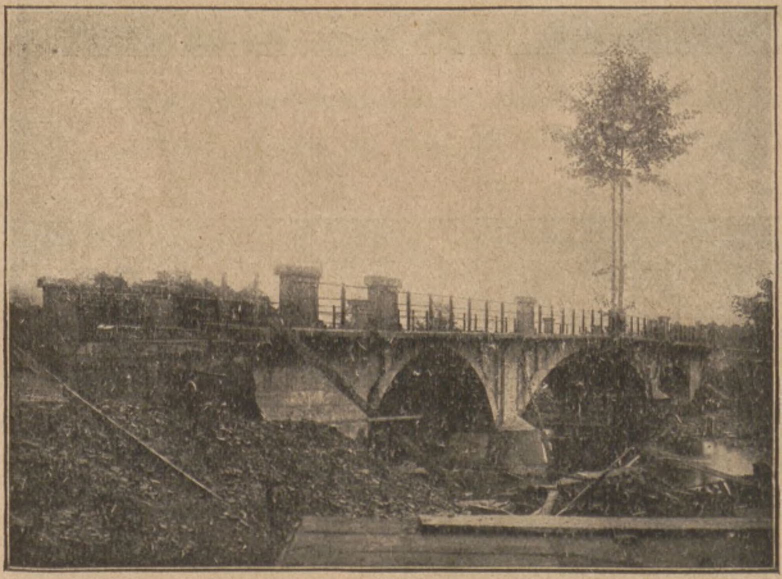
Inż. *Zawadowski.*

F. 20. Budowa mostu na rzece Wiśle w Dziedzicach. Filary w czasie wezbrania rzeki.
Bridge over the Vistula at Dziedzice in course of erection.

F. 21. Most na Wiśle w Dziedzicach. Uzbrojenie belek głównych.
Bridge over the Vistula at Dziedzice in course of erection.

F. 21a. Budowa mostu żelazobetonowego w Wielkich Górkach na Brennicy przy Skoczowie.
Ferro-concrete bridge over the river Brennica.

Jeżeli roboty regulacyjne wykonywane będą przez lat 15 w dotychczasowych rozmiarach, powodzie przestaną być groźnemi na śląsku polskim.

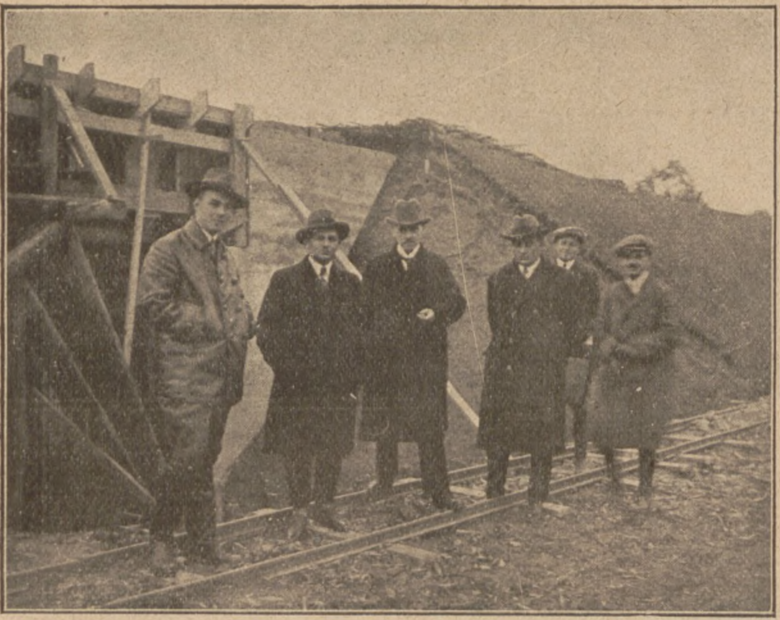
W połowie roku bieżącego ruch budowlany w Województwie śląskiem ożywił się bardzo pokaźnie. Świadczy o tem choćby zwyżka cen materjałów budowlanych na rynku wewnętrznym, spowodowana w znacznej części zapotrzebowaniem miejscowem, które tak wzrosły, że cegielnie górnośląskie sprzedały już całą tegoroczną produkcję.

Pragnąc utrzymać koszta budowy na poziomie możliwie niskim, zamierza Wydział Robót Publicznych w roku przyszłym wprowadzić w użycie szereg nowych materjałów budowlanych, wypróbowanych za granicą, a u nas mało jeszcze rozpowszechnionych.

Nadmierna zwyżka cen materjałów może stać się poważną przeszkodą w rozwoju ruchu budowlanego.

W interesie społeczeństwa będziemy przeciwdziałać drożyźnie.

Inż. Zawadowski.

F. 22. Wojewoda śląski zwiedza budowę mostu na rzece Wiśle w Dziedzicach. Od lewej ku prawej: kierownik budowy inż. Wacław Olszak, **Wojewoda Dr. Michał Grażyński, Wicewojewoda Zygmunt Żurawski,** Naczelnik wydziału robót publ. inż. Henryk Zawadowski, przedsiębiorca budowy inż. Antoni Hajduk.

The Silesian Voyvod Dr. Grażyński inspecting the Vistula bridge in Dziedzice,

F. 23. Rzeka Białka. Przekop powyżej mostu w Kaniowie.

Białka river cut below the bridge in Kaniów.

F. 24. Rzeka Białka. Budowle regulacyjne poniżej mostu drog. w Komorowicach. Widok z góry.

Regulation work on the Białka river, view from above.

Wielkie Hajduki
pow. Świętochłowice

Założone, według wszelkiego prawdopodobieństwa w wieku XVI były dość długo nieznaczną tylko osadą i dopiero od roku 1870 datuje się ich szybki rozrost, już to ze względu na rozwijający się w okolicy wielki przemysł i bezpośrednią bliskość wielkiej kolei Wrocław — Gliwice — Mysłowice, oraz drugiej kolei Świętochłowice — Królewska Huta, już to ze względu na założenie w Hajdukach w r. 1872, przez Ka-

Burmistrz Wielkich Hajduk, p. Karol Grzesik.

towickie Towarzystwo dla hutnictwa żelaznego przedsiębiorstwa potężnego, które w roku 1893 przezwano „Hutą Bismarka".

W roku 1903 również nastąpiło zlanie się Górnych i Dolnych Hajduk w jedną całość przy stanie ludności 18.000, pod wspólną nazwą Wielkie Hajduki (z niemiecka „Bismarkhütte) dla odróżnienia od Nowych Hajduk stanowiących osobną gminę, a liczących wówczas 6 tysięcy mieszkańców.

Według ostatniego spisu ludności z dn. 1 stycznia 1926 liczyły Wielkie Hajduki 27.834 z czego 26.714 przypada na katolików.

Szkół średnich w Wielkich Hajdukach niema, zaś szkół powszechnych jest 6; pogo. Zarząd gminy stanowią: pp. Herman Dworaczek, Józef Golasz, Teodor Langosz, Teofil Paczyński, J. Piątek i Szczędzina a Rada gminna liczy 24 członków.

Szczególnie na wysokości zadania stoi gospodarka gminna. Nader czynnie i wydajnie pracował w okresie pierwszego pięciolecia przynależności G. Śląska do Rzeczypospolitej Urząd Budowlany W. Hajduk pod kierownictwem budowniczego gminy p. Ociepki.

I tak począwszy od roku 1922 wybudowano domów mieszkalnych dla urzędników komunalnych i państwowych, oraz baraków mieszkalnych za 780.000 zł., a obecnie od czerwca r. b. buduje się **wielki dom** mieszkalny o 46 mieszkaniach 3 — 1 pokojowych urządzonych z komfortem, tak, że nawet 1-o pokojowe mieszkania będą miały własną łazienkę, komórkę, śpiżarkę i t. p. Dom ten, projektowany przez budowniczego gminy p. Ociepkę i pod jego kierownictwem wykonany przez firmę Murłowski i przez Górnośląskie Tow. Budowlane w W. Hajdukach staje sumptem 650.000 zł. i oddany będzie do użytku dnia 1.IV 1928. Jednocześnie buduje się barak dla umieszczenia kuchni, sali wykładowej i kantyny dla wojska.

Od roku 1923 do listopada 1927 wydano na naprawę budynków wszystkich 6 szkół, oraz na budowę szkółek gospodarstwa domowego, jakoteż kąpieli natryskowych dla dzieci około 200.000 zł.

Wyrazem prawdziwie wielkiego postępu na polu hygieny społecznej jest budowa wielkiej mechanicznej piekarni sumptem 2.200.000 zł. Prace wstępne podjęto jeszcze przed rozpoczęciem sezonu zimowego.

Zarząd gminy stara się również niestrudzenie o piękny wygląd zewnętrzny Wielkich Hajduk i preliminuje co roku poważne sumy na urządzenia zdrowotno-publiczne, jak np. zakładanie plantacyj, budowę stacji ciśnień i powiększenie sieci wodociągowej; sumy preliminowane wynoszą złotych 270.500.

W ciągu całego pięciolecia wybrukowano, względnie napuszczono nowoczesnym produktem smołowcowym „Vialitem" 30,200 m. kw. ulic i 6.800 m. kw. chodników za ogólną sumę 672.500 złotych.

Preliminarz budżetowy na cele budowiane na rok 1928 wynosi 709.000 złotych

Nowozbudowany dom mieszkalny o 46 mieszkaniach 3 — 1 pokojowych, urządzony z nowoczesnym komfortem.

nadto są szkoły dokształcające i szkółki gospodarstwa domowego.

Na czele gminy stoi, jako jej naczelnik p. Karol **Grzesik**, znany jako jeden z głównych organizatorów powstań górnośląskich, oraz Związku Powstańców Śląskich, w którym dotychczas jest członkiem Wydziału i Komendantem Przysposobienia Wojskowe-

z czego największe pozycje przypadają na drogi i na place publiczne.

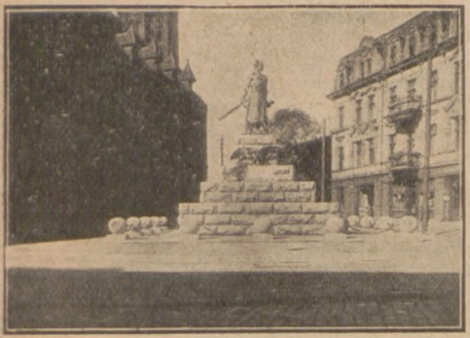
Jak z powyższego, jasno wynika Zarząd gminy Wielkie Hajduki z burmistrzem p. Grzesikiem na czele, pracuje bardzo intensywnie i z pożytkiem dla mieszkańców powierzonych ich opiece. **(W. Mi.)**

Ratusz w Wielkich Hajdukach.

Stadjon w Królewskiej Hucie

Nim przejdę do szczegółowego opisu samego Stadjonu, chcę dać krótki szkic położenia samego miasta i znaczenia Stadjonu dla Królewskiej Huty. Królewska Huta, ośrodek przemysłu ciężkiego Górnego Śląska, znajduje się w b. ciężkich warunkach zdrowotnych, z powodu zadymienia przez dymy i gazy wielkich fabryk, położonych prawie w centrum miasta. Jedynem wy-

Pomnik Powstańca w Królewskiej Hucie na pl. Wolności.

tchnieniem, płucami miasta, jest park Kościuszki, położony na Górze Redena, na połudn.-wsch. części miasta. Jego jednostronne położenie, jak i zbytnia odległość od miasta, dają ludności miasta zamało sposobności do szukania tam wytchnienia w dni powszechne. Ostatniemi czasy miasto, rozumiejąc ten fatalny stan — przystąpiło wprawdzie do zakładania mniejszych parków i ogrodów miejskich w centrum miasta, jak ogródek zabawowy dla dzieci przy szpitalu miejskim i na placu Mickiewicza, ogrody przy Straży pożarnej i Dworcu kolejowym. — Te małe jednak ogródki nie rozwiązują zagadnienia. Szczególnie dawał się odczuwać brak jakichkolwiek sposobności do kąpieli na wolnem powietrzu, a to z powodu braku w zagłębiu Śląskiem większej rzeki, którаby stanowiła naturalny basen kąpielowy. Brak sposobności do kąpieli, tembardziej dawał się odczuwać, że jedyna, mała łaźnia prywatna, dość stara, nie mogła podołać wymaganiom. Tak samo i w dziedzinie sportu brak było w Hucie większych boisk sportowych. Stąd też powstała potrzeba wytworzenia ośrodka, któryby skupiał wychowanie fizyczne, dał ludności sposobność do racjonalnego kultu ćwiczeń na wolnem powietrzu — wytchnienia częstszego i kąpieli.

KRÓTKI RYS HISTORYCZNY POWSTANIA STADJONU

W parku Kościuszki istniało przed wybudowaniem w miejscu dzisiejszego głównego boiska Stadjonu — boisko do rozgrywek piłki nożnej, którego używały istniejące w Hucie kluby sportowe tak do ćwiczeń, jak i do rozgrywek. Było to jednak dla tak dużego ośrodku jak Królewska Huta niewystarczające. — W r. 1924 z prywatnej inicjatywy wniesiono do Magistratu prośbę o zezwolenie na budowę Stadjonu, obejmującego boisko dla piłki nożnej, basen kąpielowy i korty tennisowe. Po powołaniu w r. 1925 do życia Komitetu Wychowania Fizyczn. i P. W., jedną z głównych trosk dla rozwinięcia należytej działalności na polu W. F. i P. W. była budowa Stadjonu. Stąd już na posiedzeniu Komitetu W. F. i P. W. z dnia 28 września 1926 r. postanowiono przystąpić do budowy Stadjonu, a prace przygotowawcze powierzono Komitetowi Wykonawczemu.

Ogólne kierownictwo powierzono po ukonstytuowaniu się Komitetu Wykonawczego w lutym 1926 r. podpisanemu. W kwietniu zatwierdzono przedłożone przez podpisanego plany ogólne Stadjonu i przystąpiono do budowy, angażując na budowniczego i kierownika p. budowniczego Pogodę z dniem 23.VI 1926 r.

Odtąd prace przygotowawcze szły już szybkiem tempem, tak, że z końcem sierpnia przystąpiono do budowy, którą w r. 1926 prowadzono w własnym zakresie (systemem gospodarczym). Roboty w 1926 r. obejmowały przeważnie roboty ziemne około boiska głównego i pływalni — oraz boiska małego. Budyneczek dla starterów wykonała z przetargu firma E. Czech.

Zatwierdzony plan Stadjonu W. F. i P. W. obejmował:

1) Boisko piłki nożnej 175 na 95 m. wraz z boiskami ćwiczebnemi i popisowemi dla lekkiej atletyki oraz bieżnią 400 m. długości, oparkanione odeskowanemi poręczami 1 m. wysokiemi.

2) Boisko ćwiczebne i popisowe dla piłki koszykowej i palanta.

3) Budynek administracyjny z mieszkaniem zarządcy, pokojami posiedzeń i klubowemi wraz z kawiarnią i werandami.

4) Plażę słoneczną na około 1000 osób.

5) Kabiny dla publiczności.

6) Kabiny dla startujących.

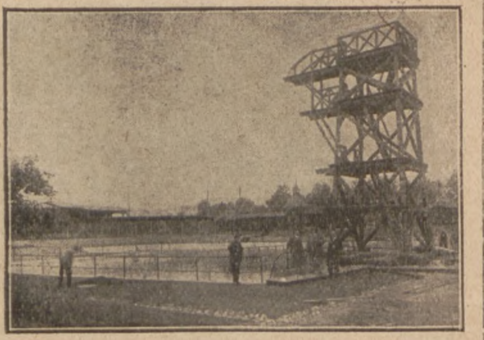
7) Basen, obejmujący pływalnię 27,5 × 50 m. z wieżą do skoków 10 m. wysoką i basen dla niepływających 30 na 30 m. z głębokościami w części do pływania od 1,20 m. do 5, m., a dla niepływających 0,30 m. do 1,20 m.

8) Pole ćwiczeń dla P. W.

9) Rzutnię dla granatu.

10) Cztery korty tennisowe.

11) Trybuny odkryte dla 6000 osób.

Pływalnia na stadjonie. x miejski radca budowlany, inż. Ćwiżewicz, autor artykułu o budowie Stadjonu w „Jednodniówce".

12) Trybuny kryte na 1300 osób, obejmujące:

a) 7 lóż reprezentacyjnych;

b) 32 lóż dla publiczności;

c) 1200 miejsc siedzących;

d) muszlę dla orkiestry, pod trybunami;

e) 2 sale gimnastyczne 28 : 6 : 4,50

f) restauracja;

g) natryski dla mężczyzn i kobiet;

h) W. C. dla mężczyzn i kobiet;

i) 2 kioski;

j) pokój dla lekarza.

Na miejsca siedzące prowadzą cztery klatki schodowe 3,60 szerokie, które umożliwiają tak szybkie dojście jak i wygodne zejście.

Budowę rozpoczęto od boiska głównego, poszerzając istniejące boisko do rozmiarów dzisiejszego, wcinając się od strony płnc. w teren do głębokości ponad 2 m. w grunt częściowo skalisty, wysadzany dynamitem, który zużyto następnie na nasypy od strony płd. do wysokości około 3 metrów.

Boisko po wyrównaniu do profilu, nawieziono ziemią urodzajną, wywalcowano, skarpy zaś obłożono darnią. — Otrzymany z wykopu kamień po przetłuczeniu użyto na pokład bieżni. Bieżnię samą sporządzono z czerwonych i czarnych wyskrobków hutniczych uwałkowanych na 10-centimetrowym pokładzie z piaskowca tłuczonego.

Boisko obsiano trawą — specjalną mieszanką na boiska. Obsianie wykonała firma ogrodnicza Ludwik Leopold z Królewskiej Huty.

Po wyrośnięciu trawy oznaczono boiska dla piłki i lekkiej atletyki oraz wykonano ogrodzenie i postawiono trybuny drewniane (firma E. Czech z Król. Huty), kryte kriolitem.

Równocześnie prowadzono roboty ziemne około boiska ćwiczebnego (2) na półn.-wsch. od głównego, gdzie także napotkano na skały, które wysadzono dynamitem. Po sprofilowaniu, splantowaniu ziemi urodzajnej oraz uwałkowaniu, obsiano mieszanką, skarpy obłożono darnią i zbudowano wokół boiska ścieżki.

W roku 1926 zaczęto budowę pływalni, z której wykopaną ziemię zużyto również na nasyp dla boiska głównego i pod trybuny kryte i otwarte. — Pływalnia obejmuje basen dla niepływających 30 × 30 m. i właściwy basen do pływania 27.5 × 50 m, pomyślana początkowo jako niebetowana, a tylko brzegi wyłożone szlaką na cemencie, została jednak wyłożona betonem 20 cm. grub., uszczelnionym specjalnym środkiem przeciw przeciekaniu. Beton podzielono stosugami delatacyjnemi, uszczelnionemi wkładkami papy i asfaltem.

Roboty betoniarskie wykonała z przetargu firma Kaczmarczyk z Krakowa.

Najtrudniejszą była kwestja wodna. Początkowo próbowano rozwiązać doprowadzenie wody do Stadjonu z kopalni Skarbofermu (kopalń państw. Pola Wschodniego). — Wkrótce zarzucono jednak tę myśl z powodu zbyt wielkich trudności technicznych i wysokich kosztów i zdecydowano się pobierać wodę z wodociągów miejskich — względnie państwowych. Całe doprowadzenie i odprowadzenie wody ze stadjonu przeprowadziła na własny koszt gmina miasta Król. Huty.

Objętość basenu wynosi około 3.800 m³. — Wodę, doprowadzoną z basenu, będzie się oczyszczać zapomocą czterech filtrów, odtłuszczać zapomocą specjalnych aparatów ałunowych i odkażać przy pomocy aparatów chlorowych—oraz podgrzewać parą do temperatury 22 stopni C. — Całość wody będzie codziennie odczyszczana, a około 10% dopuszczać się będzie świeżej wody. Roboty instalacyjne dla oczyszczania wody powierzono firmie Drzewiecki i Jeziorański z Warszawy, względnie jej filji z Krakowa. Roboty te zostaną przeprowadzone z wiosną 1928 roku.

Stadjon w Królewskiej Hucie.

Roboty koło kortów tennisowych rozpoczęto w roku bieżącym; przewidziane jest wykończenie kortów z wiosną 1928 roku. Ziemię zużyto na nasyp pod trybuny. Jako pokładu użyto szlaki 20 cm. grub., na co przychodzi szuter szlakowy, a następnie wyskrobki hutnicze, czerwone i czarne, zmieszane częściowo z humusem. Całość będzie ogrodzona siatką.

Kabiny drewniane, kryte gontem, wykonała firma E. Czech z Królewskiej Huty.

Plaże, położone przed i za kabinami na około 1.000 osób, wyłożone zostały piaskiem kwarcowym z okolic Pszczyny.

Cały Stadjon ogrodzono siatką drucianą na słupach betonowych. Roboty betonowe wykonała firma Strużyna z Królewskiej Huty, zaś siatkowe i bramy — firma „Wadowicki Przemysł Druciany" w Wadowicach.

Przy robotach ziemnych, prowadzonych częściowo we własnym zakresie, częściowo przez przedsiębiorców, zatrudniano przeciętnie około 60 — 200 robotników dziennie. — Objekta zamknięte wykonali z przetargu przedsiębiorcy.

Ogólna ilość ruchu ziemi wyniosła około 13.500 m³. Dalsze prace, jak tor przeszkód, pole ćwiczebne, przeprowadzi się w roku 1928.

Dotychczasowe koszta budowy Stadjonu wynoszą:

1. **Boisko główne:**

a) roboty ziemne
b) obsianie
c) znaczenie i t. p. } (32.923.75) 34.000.—
d) inne
e) ogrodzenie
f) trybuny (68.516.33) 100.000.—

2. **Pływalnia:**

a) roboty ziemne } (3.895.27)
b) „ betonowe } (58.477.93) 80.000.—
c) „ instal.

3. **Kabiny:**

a) roboty ciesiel. } (20.236.44) 30.000.—
b) „ instal.

4. **Pawilon dla starterów** (3.153.28) 3.500.—

5. **Plaża** (6.173.01) 7.500.—

6. **Boisko małe** (4.643.80) 5.000.—

7. **Korty tennisowe** (10.050.06)

8. **Kioski, kasy, ustępy** (1.000.—) 7.000.—

9. **Ogrodzenie** (24.716.99) 35.000.—

10. **Różne inne** (6.298.76).

KIEROWNICTWO

Kierownictwo ogólne spoczywało w rękach piszącego ten artykuł, bezpośrednim zaś kierownikiem robót był bud. Stan. Pogoda, który samodzielnie projektował i kierował robotami.

Oddając do użytku publicznego całość Stadjonu, życzę nowej placówce spełnienia tych szczytnych haseł, jakie miał na celu Komitet, przystępując do budowy, t. j. przyniesienia ludności Królewskiej Huty i okolicy jaknajwiększego pożytku dla podniesienia zdrowotności, siły i tężyzny ciała i ducha, zaś Tym Wszystkim, którzy przyczynili się do powstania tak wspaniałej placówki, oraz tym, którzy mnie tak szczerze popierali przy budowie i pracą swoją pomoc nieśli — składam serdeczne, staropolskie „Bóg zapłać"!

J. C.

KOMITET WYCHOWANIA FIZYCZNEGO I PRZYSPOSOBIENIA WOJSKOWEGO

Na miasto Królewską Hutę i Chorzów.

Spaltenstein Wincenty, prezes, pierwszy burmistrz m. Królewska Huta;
Bystrowski Kazimierz — wiceprezes;
Kpt. Herzog Franciszek — sekretarz;
Krawczyk — zastępca;
Pięta Franciszek — skarbnik;
Inż. Ćwiżewicz — zastępca skarbnika;
Prof. Szymoński — referent sportowy.

Przemysł kamieniołomowy w Polsce

GENEZA POWSTANIA I STAN PRAWNY KAMIENIOŁOMÓW TATRZAŃSKICH W ZAKOPANEM

Najważniejszym czynnikiem w życiu gospodarczem państw nowoczesnych jest przemysł krajowy, który świadczy o poczynaniach cywilizacyjnych i dobrobycie materjalnym danego narodu.

Niezwykle trudne zadanie przypadło w udziale p. inż. Henrykowi Kiejnowskiemu w Zakopanem, który postanowił sobie za cel stworzenie i zorganizowanie polskiego przemysłu kamieniarskiego. Pomysłowy

Inż. Henryk Kiejnowski, założyciel i współwłaściciel Kamieniołomów Tatrzańskich.

wybór terenów, sprężysta organizacja, rutyna i fachowość, tego niestrudzonego przedsiębiorcy oraz co najważniejsze, 34-letnie doświadczenie sprawiły, że w sercu Tatr polskich w Zakopanem, powstało najpoważniejsze w kraju przedsiębiorstwo i fabryka wyrobów kamiennych z granitu i szarogłazu kwarcowego w Polsce.

Pan inżynier Kiejnowski, wszechstronnie doświadczony przemysłowiec przed czterema laty założył w Zakopanem pierwsze kamieniołomy i niezrażony licznemi przeciwnościami, doprowadził je do obecnego rozwoju.

W celu dalszego rozszerzenia przedsiębiorstwa i eksploatacji granitu i szarogłazu kwarcowego oraz założenia dużej fabryki wyrobów kamieniarskich, doprowadził p. Kiejnowski do skutku umowę spółkową z Zarządem Fundacji Zakładów Kórnickich, tak że w dniu 8 b. m. ukonstytuowała się decydująco spółka p. f. Kamieniołomy Tatrzańskie Fundacja Zakładów Kórnickich i Henryk Kiejnowski.

Na czele spółki stoi Zarząd i Rada Nadzorcza. Kierownictwo fachowe spoczywa w niepodzielnem ręku współwłaściciela, członka Zarządu i założyciela p. inż. H. Kiejnowskiego. Drugim członkiem zarządu, z ramienia Fundacji, jest p. Dyrektor tejże dr. Mochnacki, który od samego początku przyczynił się czynnie i dopomógł p. Kiejnowskiemu do założenia przedsiębiorstwa.

W skład Rady Nadzorczej wchodzą znakomite osobistości, tak ze świata naukowego, jak i przemysłowego jako to: prezes Rady rektor Dr. Marchlewski, członek zarządu Fundacji rektor Dr. Grochmalicki, wiceprezes inżynier Dunin, członek Patronatu Spółdzielni Zarobkowych. Dr. Szpandowski, Naczelnik Fundacji Zakładów Kórnickich p. Pacyński i adwokat Dr. Kostro.

PERSPEKTYWY ROZWOJU I PRODUKCJA OBECNA

Kamieniołomy tatrzańskie zatrudniają obecnie ponad 500 robotników i kilkudziesięciu pracowników. Wywóz dzienny wynosi 5 — 6 wagonów wyrobów szlachetnych, przyczem tak ilość przyjmowanych robotników, jak i wydobytych materjałów z każdym dniem się zwiększa.

Dokonane w roku 1926 próby przerobu granitu na walcowniku na mączkę granitową i żwir najrozmaitszych wymiarów od 0,25 m/m do 25 m/m różnych naturalnych kolorów: biały, różowy, karminowy, kawowy i szary — wykazały, że wyroby te pod względem jakości i wytrzymałości znacznie przewyższają zagraniczne i są tańsze.

Za te znakomite wyroby granitowe otrzymał p. Henryk Kiejnowski na wystawie Komunikacyjnej Targów Wschodnich we Lwowie złoty medal i specjalne wyróżnienie.

Z tych znakomitych wyrobów żwirku i granitu zrobiono próby i zastosowano do fasadowych wypraw i betonowych wyrobów (terra bonna, terra żółta i glateraco), które to próby dały pod każdym względem świetne wyniki. Między innemi użyto tych wyrobów do budowy gmachu Banku Polskiego w Zakopanem, a jedna z poważniejszych firm budowlanych Bohusz i S-ka w Warszawie po przeprowadzeniu praktycznego doświadczenia zaopinjowała jaknajkorzystniej o tych wyrobach.

Najlepszym dowodem doskonałości tatrzańskiego szarogłazu kwarcowego, a w szczególności kostki, krawożników i t. zw. obijanek jest fakt, że jedna z firm śląskich zamówiła niedawno za 250.000 złotych tych wyrobów, uznając je za b. dobre. Wogóle Śląsk i Poznańskie zaopatruje się obecnie w szlachetne wyroby kamieniarskie w tych kamieniołach, dając im pierwszeństwo przed sprowadzanemi dotąd gorszymi pochodzenia czeskiego i porównując je z najlepszym towarem pochodzenia niemieckiego.

ULEPSZENIA TECHNICZNE

Z informacyj łaskawie nam udzielonych przez głównego założyciela kamieniołomów p. inż. Kiejnowskiego, dowiedzieliśmy się, że w czasie najbliższym w kamieniołomach znajdą szerokie zastosowanie ulepszenia techniczne i wiercenia dziur wybuchowych i t. p. Pozatem zostaną sprowadzone do różnych celów fabrykacji najnowsze maszyny. Nie pociągnie to bynajmniej za sobą zmniejszenia ilości zatrudnionych sił robotniczych, lecz naodwrót zwiększy produkcję i dalszy rozwój przedsiębiorstwa.

Przyszłość kamieniołomów jest zapewniona, a rynek zbytu w Polsce ogromny. Niektóre wyroby zapewne pójdą i zagranicę.

WARUNKI ŻYCIOWE I ZAROBKOWE ROBOTNIKÓW I STOSUNEK DO NICH PRACODAWCÓW

Dzięki wyjątkowej sympatji i zrozumieniu potrzeb robotniczych przez p. inż.

Kamieniołomy Tatrzańskie w Zakopanem. Ładowanie kamienia szlachetnego.

Kiejnowskiego, który sam wyszedł z robotników, otacza ich wprost nadzwyczajną opieką i jest nietylko zwierzchnikiem, ale zarazem ich wychowawcą, powstała przy kamieniołomach wzorowa osada, złożona z szeregu schludnych domków drewnianych i murowanych. Mieszkania są utrzymane w wielkiej czystości i zaopatrzone w światło elektryczne, wodociągi i t. d.

Ponadto robotnicy kawalerowie mają ogólną kuchnię i kantynę.

P. inż. Kiejnowski nosi się z zamiarem założenia dla dzieci robotników ochronki na miejscu i praktycznych kursów wychowawczych w rodzaju uniwersytetu robotniczego.

Zarobki robotników wahają się od 10 — 20 złotych dziennie, są więc b. wysokie. Ważnym dowodem przywiązania i dobrego obchodzenia się z robotnikami w przedsiębiorstwie może służyć poniższy telegram jaki wymienieni z własnej inicjatywy wysłali pod adresem pracodawcy p. H. Kiejnowskiego w czasie zawierania umowy do Poznania — uchwalony jednogłośnie przez wszystkich zatrudnionych robotników.

Telegram. Odpis. Od robotników

Kiejnowski

hotel Bazar Poznań.

Na wiadomość o zawarciu umowy przez Pana, która daje nam pewność istnienia tu-

Wzorowa osada robotnicza Kamieniołomów Tatrzańskich. „Fundacja Zakładów Kórnickich i Henryk Kiejnowski“ w Zakopanem.

tejszego kamieniołomu na czas dłuższy, my robotnicy zebrani w dniu siódmego października bieżącego roku, widząc jak wielkie zasługi położył Pan by kamieniołom ten rozwinąć i dać pracę kilkuset robotnikom, uchwaliliśmy jednogłośnie przesłać Panu tą drogą staropolskie Bóg zapłać i szczęść Boże w dalszej pracy.

W imieniu tychże podpisują: Dorynek Franciszek, Czerniak Mieczysław, Gruszczyński Władysław .

Drugą depeszę otrzymał p. Kiejnowski od urzędników przedsiębiorstw następującej treści:

Od pracowników.

Odpis.

Tlgrm.

Kiejnowski

hotel Bazar Poznań.

Dziś może Pan śmiało powiedzieć sobie „Exegi monumentum aere perennius“.

Owoc kilkuletnich usiłowań Pana dał Narodowi nową zdrową i silną placówkę przemysłu.

Za ten Pański dorobek dla Polski niech będzie Panu cześć i uznanie zaś przykład pracy i samozaparcia Pana niech przyświeca całemu Narodowi.

My zaś urzędnicy i dozorcy Kamieniołomów w moment finalizacji dzieła Panu i Pańskim Kontrahentom z radością i sercem gratulujemy.

Szczęść Wam Boże w dalszej wspólnej pracy.

L. Giej, Inż. Znański, Kobrzyński, Sarnecki, Dębska, Ryganow, Starzyński, Surowiecki, Cielecki, Kułak, Sierakowski, Jadamik, Łęcki, Sobula, Kapuścik, Arczyński, Bądkowski, Wilk, Stępień, Medaj, Adamczyk, Wróbel, Godyń, Stachowiak, Gizowski, Kuźlik.

Podkreślić szczególnie należy, że robotnicy kamieniołomów tatrzańskich są najlepiej wynagradzanymi w kraju i pod względem traktowania i uposażenia mogą się równać z robotnikami angielskimi i amerykańskimi.

CZEM SĄ KAMIENIOŁOMY DLA PRZYSZŁOŚCI I ROZWOJU UZDROWISKA ZAKOPANE

Korzyści, jakie może mieć uzdrowisko Zakopane z sąsiedztwa kamieniołomów są ogromne.

Przedewszystkiem Zakopane nie ma chodników, wybrukowanych ulic, uregulowanych rzek i potoków górskich. Potrzeby materjałowe może zatem na miejscu pokryć, bo brukowe wyroby w Polsce są.

Zakopane, stolica sportów zimowych, nie ma właściwie toru saneczkowego. Trzebo koniecznie zbudować znakomity tor ślizgawkowy. Koszty będą niewielkie, a efekt olbrzymi. Apel ten skierowany do władz rządowych i klimatycznych nie powinien przebrzmieć bez echa. Wierzymy, że Zarząd Kamieniołomów poszedłby w tych wypadkach inicjatorom jaknajdalej na rękę i Zakopane pozyskałoby prześliczny park i najdłuższy bodaj w Europie tor saneczkowy.

W końcu trzeba nadmienić, że rozwój kamieniołomów daje impuls do rozbudowania wielkiego Zakopanego. Przedewszystkiem dzisiejsza stacja kolejowa Zakopanego i dojazd do niej dla ruchu towarowego i osobowego jest już tak uciążliwy, że miarodajne czynniki powzięły szczęśliwą myśl przeniesienia stacji towarowej do Jaszczurówki.

UWAGI KOŃCOWE

W końcu trzeba nadmienić, że rozwój kamieniołomów daje impuls do rozbudowania wielkiego Zakopanego. Przedewszystkiem dzisiejsza stacja kolejowa Zakopanego i dojazd do niej dla ruchu towarowego i osobowego jest już tak uciążliwy, że miarodajne czynniki powzięły szczęśliwą myśl przeniesienia stacji towarowej do Jaszczurówki.

Da to możność szybkiej rozbudowy Jaszczurówki i Olczy, a nadewszystko przez ominięcie uchroni Zdrojowisko od dymu, brudu i tłoku powodowanego ruchem towarowym.

W związku z rozszerzeniem się eksploatacji i przemysłu w górnej części Zakopanego, zajdzie w najbliższych latach potrzeba połączenia poszczególnych ośrodków kolejką elektryczną.

Jedna szlachetna inicjatywa i wysiłek spowoduje następny i wtedy będzie mogła być mowa o wielkiem Zakopanem, jakiego cała Polska tak bardzo potrzebuje.

Budowniczy Jerzy Schalscha
Przedsiębiorstwo budowl. i biuro arch.
w Katowicach, plac Wolności 6. Tel. 234.

Przedsiębiorstwo budowlane p. Jerzego Schalschy założone w Katowicach w r. 1898 odznaczyło się szeroką i wszechstronną działalnością na polu budownictwa.

Firma Jerzy Schalscha wykonała między innemi następujące większe budynki: **szkołę powszechną im. Wład. Jagiełły** przy ul. Jagiellońskiej na obszarze około 500 m², o pojemności mniej więcej 1250 m³, **szkołę** wydziałową przy ul. Szkolnej (fundowaną „Kunegundy" w Katowicach-Bogucicach, huty cynku i huty ołowiu w Trzebini (woj. Krakowskie) wraz z przybocznemi budynkami: walcownią, fabryką kwasu siarkowego, halą muflową i t. d. całkowicie wykonanych począwszy od fundamentów, a skończywszy na piecach szamotowych. Firma była również zatrudniona w szerokiej mierze, przy **budowie osiedli** w Trzebini, oraz kopalń węgla w Jaworznie i w Bobreku.

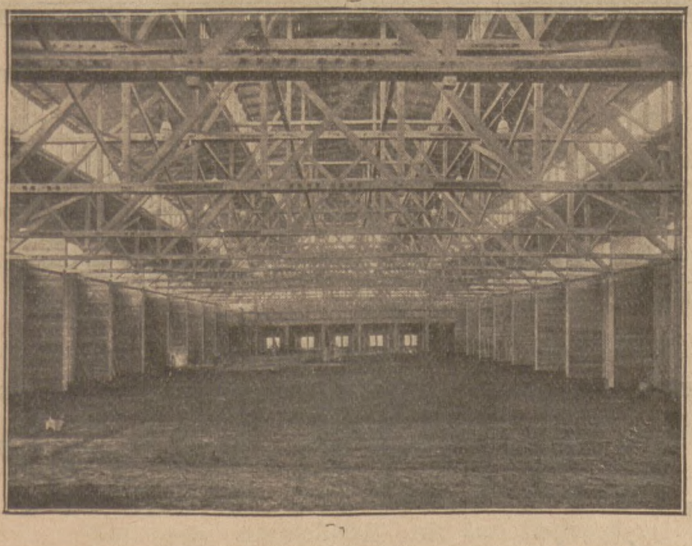

Kawiarnia „Centralna" w Mysłowicach.

na palach betonowych) liczącą 1400 m³ pojemności, przy 600 m² powierzchni, dawn. **szkołę** im. Rüttgera obecnie gmach Wydziału Oświecenia i Wydziału Komunikacji i Robót publicznych Wojew. Śląskiego, o pojemności 1100 m³ i 400 m² powierzchni następnie **przybudowę liceum** wraz z salą gimnastyczną na obszarze około 450 m² i o pojemności 1000 m³, a wreszcie roboty fundamentowe na płytach żelbetowych, oraz

Z przedwojennych większych objektów zasługuje na wyszczególnienie wykonany przez firmę budynek Kawiarni Centralnej w Mysłowicach przy ul. Kościelnej (zob. rycina).

W ostatnich czasach wyróżniła się firma Jerzy Schalscha przez solidne wykonanie hali wystawowej w parku Kościuszki w Katowicach zbudowanej w rekordowym czasie 6 tygodni (zob. rycina).

Wnętrze Hali wystawowej wg. projektu opracowanego przez radcę Wydziału Architektonicznego magistratu w Katowicach — Sikorskiego.

roboty ciesielskie przy budowie nowego gimnazjum.

Jak widzimy z powyższego zestawienia **przedsiębiorstwo budowlane Jerzy Schalscha wykonało prawie wszystkie okazalsze budynki szkolne w Katowicach**, wznosząc je według najnowocześniejszych metod i wymagań, a jednocześnie wyprzedzając w systemie wiele innych firm.

Jedno z naczelnych miejsc zajmuje firma **Jerzy Schalscha w dziedzinie budownictwa przemysłowego**, o czem świadczy cały szereg budowli wykonanych dla **wielkiego przemysłu**. I tak np. wyróżniło się przedsiębiorstwo przy budowie hut żelaznych **Baildon'a i Bobrek'a, oraz huty cynku im.**

Właściciel firmy p. Jerzy Schalscha jest również delegatem stałej Komisji Ministerjalnej do badania istoty budownictwa na Śląsku.

Dzięki świetnemu kierownictwu, bogatemu zapasowi maszyn i narzędzi, a wszczególności ogromnej zdolności kredytowej i nieskazitelnej, długoletniej opinji, przedsiębiorstwo budowlane p. Jerzego Szalschy jest w stanie **wykonać największe** i najtrudniejsze budowy i dlatego zasługuje na szczególne uwzględnienie przy rozdawaniu robót państwowych.

(W. M.)

ALOJZY DEMBIŃSKI
Pierwsza i jedyna na Polskim G. Śląsku Fabryka Modeli i Mebli w Katowicach ul. Św. Jacka (róg Krasińskiego) L. 4. Telefon 15-91.

Z małej pracowni, liczącej w roku założenia firmy, 1909, zaledwie 2 pracowników przy energicznej pracy jednego człowieka wyłącznego właściciela przedsiębiorstwa, wyrosła w fabrykę o zabudowaniach dochodzących do 1.500 m² powierzchni, zatrudniającą w dobie obecnej około 100 pracowników.

Fabryka dzieli się na poszczególne oddziały: 1) i najważniejszy dział **budowy modeli** do odlewów wszelkiego rodzaju maszyn od najmniejszych do największych rozmiarów;

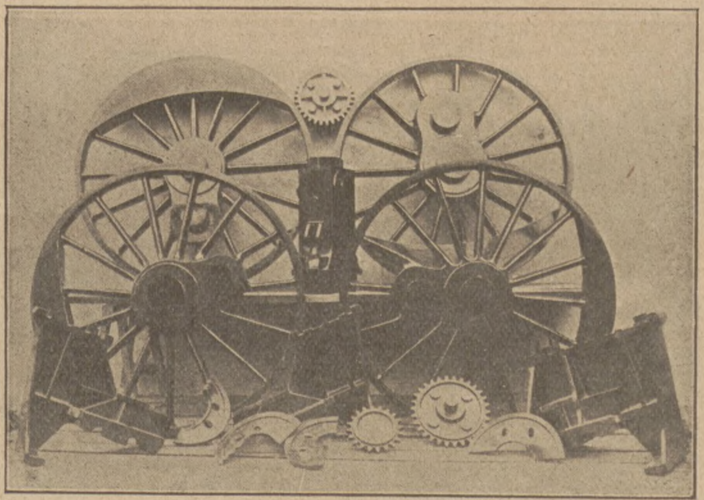
2) dział masowego wyrobu dębowych i dębowo fornierowanych mebli — wg. własnych projektów;

3) wykonywanie mebli szkolnych według własnych wykresów;

swe prace modelarskie fabryce A. Dembińskiego, popierając tę ważną placówkę przemysłu modelarskiego, starającą się swemi punktualnemi i akuratnemi dostawami uczynić zadość najbardziej wyszukanym wymaganiom stawianym przez przepisy techniczne. Dowodem tego długoletnia klijentela, datująca się jeszcze z czasów niemieckich rządów na Śląsku.

Wśród ważniejszych robót budowlanych wykonanych przez f-mę **A. Dembińskiego,** należy wymienić w pierwszym rzędzie wspaniały nowy gmach Województwa i Sejmu Śląskiego, i gmach Zakładu Ubezpieczeń Społecznych w Król. Hucie oraz w szeregu innych większych i mniejszych instytucji.

Tajemnicą powodzenia tego przedsię-

Model kół do parowozu średnicy 1600 m/m.

4) dział stolarskich robót budowlanych zwłaszcza dla budów państwowych i dla wielkiego przemysłu.

Dział budowy modeli, jest szczególnie ważny dla wielkiego przemysłu górnośląskiego, który do niedawna z braku fabryki modeli w Polsce, posługiwał się wyrobami sąsiedzkiej zagranicy. Od chwili powstania fabryki Al. Dembińskiego, jako jedynej fabryki tego rodzaju, nietylko na Śląsku, ale w całej Polsce, przemysł polski na G. Śląsku i z innych dzielnic powierza wszystkie

biorstwa polskiego jest niespożyta energja i pracowitość założyciela p. Dembińskiego, uwijającego się od rana do nocy w swej bluzie roboczej, po fabryce i czuwającego pilnie nad solidnem wykonaniem powierzonych dostaw.

Oby ta, iście polska placówka pracy, zasilana dopływem zamówień mogła temsamem powiększyć swe kadry robocze i przyczynić się do wzbogacenia polskiego stanu posiadania na Śląsku.

(W. mir.)

Rzut oka na nowe samochody „Renault"

Według swego zwyczaju Louis Renault był znów pierwszym produkującym we Francji seryjnie 6-cio cylindrowe samochody. Jest to jedna z największych nowości tegorocznego salonu samochodów paryskich. Jest to samochód, przedstawiający sobą coś w rodzaju 6-cio konnych samochodów marki Renault, których dotychczas przeszło 100.000 opuściło fabrykę. Ze względu na swoje 6 cylindrów samochód ten nazwany „Monasix" przedstawia sobą wszelkie dodatnie strony t. j. elastyczność motoru, łatwość pokonywania terenów górskich i t. d.

Dzięki swojej konstrukcji mały ten 6-cio cylindrowy samochód Renault jest niezawodnie jedynym samochodem o stosunkowo niskiej cenie i najekonomiczniejszy w wystawionym tegorocznym salonie.

Rozmiar karoserji zapewnia zarówno kierowcy, jak i pasażerom wszelkie możliwe wygody. Konstrukcyjnie przedstawia się Monasix - Renault jak następuje: motor 8/24 K. M. 6 cylindrów o rozmiarach 58/93 przymocowanych do podwozia w trzech punktach, zapalanie systemem Delco.

Karburator typu Renault o jednym żyklerze normalnym i jednym specjalnym dla wolnych obrotów. Sprzęgło dyskowe,skrzynka biegów — trzy biegi wprzód, jeden wstecz, hamulce: nożny (servau - frein) działający na 4 koła, ręczny na dwa tylne, koła tarczowe na oponach bezrantowych 12/45.

Resorowanie: dwa resory podłużne przednie, jeden resor półeliptyczny tylny.

Poza wymienionym wyżej typem fabryka Renault produkuje samochody 4-ro cylindrowe 6/18, 10/30 konne oraz 6-cio cylindrowe 15/60, 24/90, 40/150 K. M.

Konstrukcja wszystkich samochodów Renault odpowiada wszelkim wymaganiom technicznym. Godnym zanotowania jest fakt wybudowania przez Renault nowej fabryki karoseryj, zatrudniającej w chwili obecnej przeszło 5.000 robotników.

Karoserje typu otwartego oraz krytego samochodu budowane są z uwzględnieniem najgorszych dróg.

Poza samochodami osobowemi produkuje fabryka Renault samochody ciężarowe od 400 do 10.000 kg. siły nośnej, uwzględniając specjalne potrzeby ruchu komunikacyjnego.

Na podwoziach Renault z łatwością buduje się autobusy od 10 do 40 osobowe.

Najlepszym dowodem dobroci i wytrzymałości autobusów Renault jest utrzymywanie stałej komunikacji przez Saharę; na linji tej kursują 6-cio kołowe autobusy slepingi marki Renault.

6-cio kołowe podwozia zostały przyjęte przez nasze M. S. Wojsk. jako typ samochodu, nadający się najbardziej na złe drogi.

Stosunkowo niska cena samochodu Renault oraz ustalona dobra opinja co do ich wytrzymałości na naszych nienajlepszych drogach zapewniają i nadal łatwy zbyt samochodom, reprezentowanym w Warszawie przez Towarzystwo „Esper" Marszałkowska 153.

E. BRIEGER & Co,

Budowlana Spółka z ogr. odp.

KATOWICE, Andrzeja 14. WARSZAWA, Szopena 12.

Przedsiębiorstwo firmy Eryk Brieger i S-ka, założone w r. 1884 przez budowniczego ś. p. Wilhelma Briegera w Katowicach, zostało przemianowane po jego śmierci przez inż. Eryka Briegera, syna ś. p. Wilhelma, oraz długoletniego prokurenta firmy Adolfa Kleinberga, a mianowicie w styczniu 1917 r. na firmę Eryk Brieger i S-ka, Tow. budowlane z ogr. por. w Katowicach z kapitałem zakładowym 50.000 mk. niem. w złocie.

W zakres działalności firmy wchodzi: budownictwo nad i podziemne jakoteż żelbetowe wszelkiego rodzaju, a w szczególności budowa kompletnych zakładów przemysłowych, w których budowie firma celuje, i jest przez ciężki przemysł wyróżniana. Świadczy o tem cały szereg budowli przemysłowych, wykonanych dla ciężkiego przemysłu, nietylko na Górnym Śląsku i w Zagłębiu Dąbrowskiem, ale nawet, w okresie przedwojennym w Niemczech, w głębokiej Rosji, na Łotwie i w Czechach.

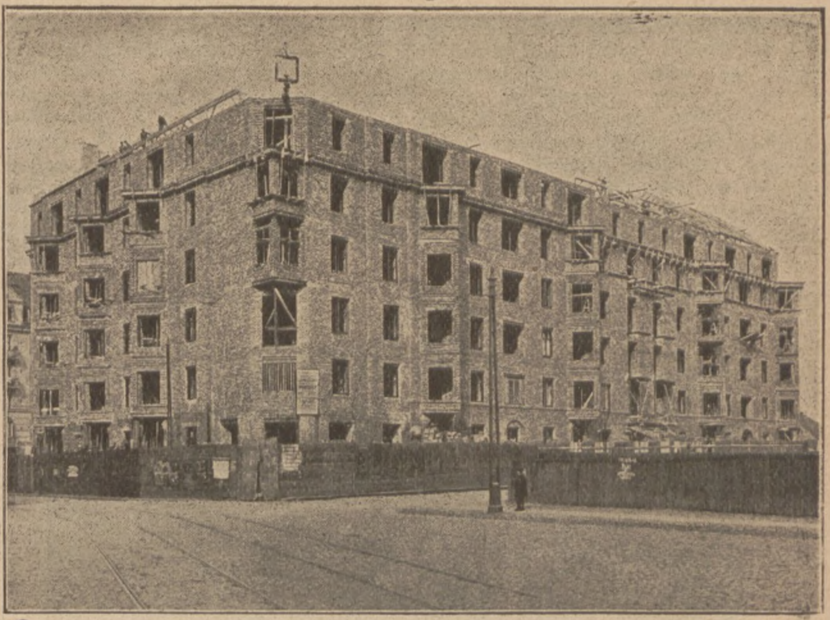
Między innemi należy wyszczególnić kompletną, lub też częściową budowę hut, a więc: budowę wielkich pieców hutniczych, wielkich płomieniaków martinowskich, pieców suszarniowych i koksowych, wielkich pieców głębokich, oraz całego szeregu przybudówek, domów administracyjnych i urzędniczych, willi i kolonij robotniczych. Przedsiębiorstwo budowlane Eryk Brieger może się poszczycić zupełną lub też częściową budową takich objektów, jak: huta „Bismarka“ w Wielkich Hajdukach, „Bethlen Falva“ w Świętochłowicach, „Baildona“ w Dąbiu, „Huberta“ w Łagiewnikach, „Bankowa“ w Dąbrowie Górniczej, „Częstochowa“ w Rakowie, „Lübeck“ w Lubece, k. Hamburga, „Julji“ w Bobrku na G. Śl., Huta „Borsigwerk“ w Borsigwerku, „Redena“ w Zabrzu, Huta „Frysztat“ we Frysztacie (Czechosłowacja), Koksiarnia „Melchjor“ w Dittersbachu, k. Wrocławia i „Gustawa“ w Rottenbachu, oraz walcownię „Handtke“ w Niżnym Dnieprowsku, koło Jekaterynosławia i walcownię „Charupsk“ w Charupsku nad Morzem Azowskiem.

Również przeważną część kopalń, przędzalni i innych fabryk, szczególnie w okolicy Częstochowy, w Zagłębiu Dąbrowskiem i w krajach pow. wymienionych została wybudowana przez firmę Eryk Brieger i S-ka, jak np. kopalnia węgla „Grodziec“ i fabryka cementu „Grodziec“ w Grodźcu, Sosnowieckie Fabryki rur i żelaza w Zawierciu, Zakłady Chemiczne „Strem“ T. A. w Strzemieszycach, przędzalnię „Warta“ S. A. w Częstochowie, „Motte, Meillasseaux i Cailler“ w Częstochowie i t. d.

Do największych budowli wykonanych na Górnym Śląsku należą: Zakład Ubezpieczeń Społecznych w Królewskiej Hucie (okazały gmach środkowy wykonany w 1½ roku (zob. rycina), gmach Banku Polskiego, i klinika dla chorób usznych Sp. Brackiej w Katowicach, gmach f-my „Siemens“ w Katowicach, kolonja mieszkaniowa „Saturn“ w Sosnowcu, Hala Targowa w mieście Końskich, wykończona w terminie 6-cio miesięcznym i dom mieszkalny 5-cio piętrowy dla Spółdzielni „Zjednoczenie“ w Warszawie, przy ul. Dobrej 2, składający się z 317 izb, wyprowadzony pod dach w ciągu 4-ch miesięcy.

Firma posiada osobny oddział w Warszawie otwarty ze względu na znaczny ruch budowlany.

Pomimo dość wzmożonej akcji budowlanej, jaka przypadła w bieżącym sezonie firmie Eryk Brieger i S-ka, ilość robotników zatrudnionych dochodzi do 200, z chwilą gdy przed wojną przekraczała cyfrę 500.

Dom mieszkalny „Zjednoczenia“, Warszawa, ul. Dobra 2.

Kolonja Robotnicza „Saturn“ Zagłębie Dąbrowskie.

Zakład Ubezpieczeń Społecznych, Królewska Huta, ul. Dąbrowskiego.

Sądząc z dotychczas wykonanych budów rządowych, przemysłowych i prywatnych, oraz z chlubnych referencyj, jakiemi cieszy się firma Eryk Brieger i S-ka, można wyrazić nadzieję, że z chwilą ożywienia ruchu budowlanego (inwestycyjnego), zwłaszcza w ciężkim przemyśle, firma Brieger i S-ka, której dotychczasowe brzmienie od dn. 1-go grudnia r. b. zostało zmienione na E. Brieger & Co., stanąwszy wras z innymi w szranki pracy zajmie jedno z naczelnych miejsc i powiększy swe kadry robocze do stanu przedwojennego.

(W. m.).

ROBERT STREIT

handel materjałów budowlanych i wykonywanie specjalnych robót budowlanych

KATOWICE ul. Mickiewicza 19

Telefon 21-92,

Firma ta założona w r. 1921 kroczy niepowstrzymanie naprzód w stanie ustawicznego rozwoju. Jak wynika z brzmienia firmy, zajmuje się ona głównie sprzedażą wszelkich materjałów budowlanych włącznie z materjałami specjalnemi.

Przy pomocy najnowocześniejszych maszyn wyrabia się jako specjalność:

płytki ścienne i posadzki kamionkowe, posadzki teracowe i posadzki ksylolitowe, klepiska pod posadzki parkietowe i linoleowe, roboty sztukatorskie, rabicowe i rzeźbiarskie.

Dzięki zapobiegliwemu i fachowemu kierownictwu udało się firmie Robert Streit pozyskać szeroką klijentelę również poza granicami Województwa Śląskiego, w którem cieszy się zaufaniem stałej klijenteli, do której zalicza Śląski Urząd Wojewódzki, Magistraty, Gminy, Administracje Kopalń i Hut oraz wiele przedsiębiorstw budowlanych.

Firma jest również hurtownym dostawcą cementu dopuszczonym i uznanym przez gł. biuro sprzedaży Syndykatu Cementu, a oprócz tego jedynie firmie Streit została powierzona hurtowna sprzedaż płyt posadzkowych, z ramienia jedynej w Polsce fabryki płyt cementowych.

W ostatnim czasie wykonane zostały przez firmę następujące prace, względnie następujące dostawy:

Instytucja	Budowa	Praca wykonana
1) Magistrat Katowice	Dom ubogich i łaźnia miejska.	Płytki ścien. i podł. kamionk
2) " Królhuta	Rzeźnia miejska.	" " " "
3) " Lubliniec	Centrala elekt.	" " " "
4) " Rybnik	Administracja.	" " " "
5) Gmina Siemianowice	Domy mieszkalne.	" " " "
6) Magistrat Mysłowice	Centralna targowica.	budowa chlewów dla świń.
7) Kościół Kat. w Czechowie.		Dostawa dachówki i wykonanie skiepienia.
8) Śl. Urząd Wojewódzki,	Nowy Gmach Województwa i Sejmu Śląskiego.	Podłoga teracowa i posadzka kamionkowa w garażu.
9) Zakład Ubezp. Społeczn. Królhuta	Nowy Gmach.	Posadzka teracowa i klepisko ksylolitowe pod posadzkę parkietową.
10) Starostwo Katowice		Płytki ścienne i posadzki kamionkowe i ksylolitowe.
11) Starostwo w Świętochłowicach		Roboty ksylolitowe i dostawa cementu.
12) Administracja Kopalń Ruda.	Dom Zarządu Głównego	Płytki ścienne i podłogi kamionkowe.
13) Giesche, Katowice S. A.	Dom Zarządu.	" "
14) Zakłady Ks. Hohenlohego Wełnowiec.		" "
15) Godulla S. A. Chebzie.	" "	" "

Obecnie w wykonaniu są:

Instytucja	Budowa	Praca wykonana
J) Administracja Kopalń Ruda.	Szyb Franciszka, nowa łaźnia.	Płytki ścienne i podłogi kamionkowe.
2) Administracja Kopalń Maks.	Szyb północny, nowa łaźnia.	" "
3) Administracja Godulla S. A. Chebzie,	Nowa hala maszynowa.	" "
4) Magistrat Pszczyna.	Wieża wodna i nowa hala maszynowa.	" "
5) Zarząd budowy Kościoła	Kościół w Chwalowicach.	Nowe sklepienie.

Firma cieszy się jak najlepszą opinją i dzięki swej solidności rozwija się w iście amerykańskiem tempie.

(W. M.)

Budowa dróg smołowcowych

Z powodu wzmagającego się stale ruchu automobilowego, drogi obecnie przestały odpowiadać swemu zadaniu i wymaganiom. Pod działaniem ssących właściwości gum samochodów, ulegają szosy oraz drogi granitowe całkowitemu zniszczeniu, spotęgowanemu jeszcze działaniem opadów atmosferycznych.

Trudny ten problem został jednak rozwiązany przez wprowadzenie do budowy koszta budowy i konserwacji dróg termakowych są znacznie niższe niż przy innych systemach.

Ze względów sanitarnych, oszczędnościowych, racjonalnej gospodarki utrzymania dróg, i prawidłowego rozwoju ruchu komunikacyjnego, powinno się budować jedynie drogi T e r m a k o w e.

Najlepszą rękojmią wartości tegoż

Budowa ulicy 3-go Maja w Rybniku.

dróg, systemu smołowcowego „Termak", którego produkt wytwarzany jest wyłącznie z surowców krajowych.

Drogi Termakowe nie ulegają wpływom atmosferycznym ani mechanicznym; przeciwnie, pod wpływem ruchu kołowego i automobilowego komprymują się, tworząc ściśle jednolitą, elastyczną powierzchnię, nieprzepuszczalną, wolną od kurzu i błota (wskutek małego stopnia ścieralności), tłumiącą hałas i turkot; o długoletniej trwałości, przy użyciu nawet do najcięższego ruchu kołowego i automobilowego. Jedną z głównych zalet stanowi również to, że systemu stanowi szereg zbudowanych dróg termakowych; a to:

w Mysłowicach, Katowicach, Cieszynie, Zawierciu, Rybniku dla Powiatu i Magistratu, Poznaniu (kilka ulic), halę maszynową na terenie Targów Poznańskich, Ciechocinku, Inowrocławiu, Toruniu, Gnieźnie (jezdnię na moście celem ochrony konstrukcji żelaznej przed działaniem wody, oraz dla usunięcia wstrząsu podczas ruchu), Białymstoku, Orzegowie, Bielsku, Olkuszu (3 ulice), odcinek szosy Czeladź-Będzin, ponownie w Rybniku dla Powiatu i Magistratu i t. d. przez firmę:

HENRYK GAMBIEC

Architekt i budowniczy

Tel.: 24-19 KATOWICE — ZABRSKA 16. Tel.: 24-19

Wykonywanie wszelkich robót nad — i podziemnych — przemysłowych i luksusowych

Jedną z najintensywniej pracujących firm budowlanych na Śląsku jest przedsiębiorstwo architektoniczne, którego założycielem jest architekt Henryk Gambiec.

Ukończywszy studja we Wrocławiu w Szkole Budownictwa w roku 1899 i pozyskawszy dyplom, odbył dłuższą praktykę w pierwszorzędnych instytucjach budowlanych, i miał powierzone kierownictwo budowy kościoła w Rawiczu, w Lignicy i kościoła św. Jacka w Rozbarku pod Bytomiem. Następnie założył własne przedsiębiorstwo w roku 1910 w Bytomiu, na G. Śl. niemieckim. I tu rozpoczął się, że tak powiem, szczęśliwy debiut firmy H. Gambiec.

Pierwszą pracą monumentalną, powierzoną firmie, była budowa, według własnego projektu, zakładów drukarskich „Katolik" w Bytomiu, stanowiących własność znanego wydawcy p. Napieralskiego, których objekt przedstawia wartość według kosztorysu mk. 220.000, drugą zaś większą z kolei pracą, była budowa domu ludowego księdza Robota w Knurowie.

W okresie wojennym, okresie inercji budowlanej, pracował p. Gambiec, jako urzędnik, w zakładach hr. Ballestrema w Rudzie, a w okresie intensywnej pracy plebiscytowej był czynny wraz ze swą żoną Stefanją Gambiec-Łukawską w Czerwonym Krzyżu Śląskim.

W roku 1921 zmuszony wyemigrować z Niemiec za swą czynną przynależność do Polski — założył firmę Henryk Gambiec, architekt i budowniczy w Katowicach przy ul. Zabrskiej 16.

Pozyskawszy sobie zaufanie w pierwszym rzędzie władz państwowych, samorządowych i komunalnych, wykonał cały szereg budów (również prywatnych), i tak np.: budowę domów urzędniczych i budowę kuźni w Skarbofermie S. A.; przebudowę skarbca Banku Polskiego oraz przebudowę starego i dobudowę nowego gmachu Banku Polskiego w Katowicach; budowę fundamentów pod nowy gmach Województwa i Sejmu Śląskiego. Następnie wykonał budowę domu mieszkalnego dla urzędników Banku Polskiego w Katowicach, przebudowę i rozbudowę Sierocińca im. D-ra Mielęckiego, szkołę sześcioklasową w Mnichu (Śląsk Ciesz.), przebudowę domu poprawczego w Lublińcu, budowę domu administracyjnego na lotnisku L. O. P. P. pod Katowicami, rozbudowę fabryki tektur smołowcowych w Dąbiu dla Związku Koksowni S. A. w Katowicach i dom urzędniczy dla gminy Łagiewniki.

Firma Gambiec wykonała również w b. r. około 13.000 m² tynku fasady podwórzowej przy nowym gmachu Wojew. Śląskiego w Katowicach.

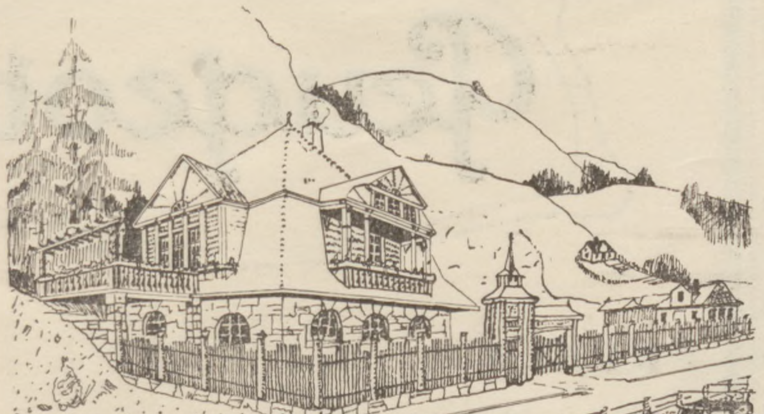
Również dorobkiem firmy Gambiec jest willa i dom mieszkalny dla zakładów drukarskich imienia Karola Miarki w Mikołowie.

Część robotników firmy w liczbie około 10, jest stale zatrudnionych przy rozbudowie i upiększaniu ogrodów miejskich, a zwłaszcza parku Kościuszki w Katowicach, pod umiejętnem kierownictwem dyrektora Ogrodów Miejskich p. Salmana.

W ostatnim okresie przystąpił p. Gambiec do budowy własnej **fabryki wyrobów cementowych specjalnych** i do budowy willi w Wiśle na Śląsku Cieszyńskim, gdzie posiada własne kamieniołomy, i gdzie szczególnie pracuje nad upiększeniem tego pięknego zdrojowiska.

Będąc zapalonym zwolennikiem turystyki i czynnym członkiem Zarządu Tow. Tatrzańskiego przyczynił się głównie do tego, że Zarząd Dóbr b. Komory Cieszyńskiej oddał towarzystwu w dzierżawę urocze Schronisko „Zameczek" na Przysłupiu pod Baranią. Jest on również członkiem zarządu Zakładu Ubezp. Społ. Woj. Śląskiego w Król. Hucie, członkiem Rady przybocznej w Izbie rzemieślniczej na Śląsku, członkiem kilku komisyj egzaminacyjnych, oraz członkiem komisji budowlanej przy Radzie Miejskiej w Katowicach.

Budowniczy Henryk Gambiec jest nietylko — jak widzimy z powyższego — dobrym budowniczym, ale zarazem gorliwym pionierem pracy społecznej i rzecznikiem polskości.

Oddział w Wiśle, Fabryka Wyrobów Cementowych i Kamieniołomy.

Zakłady drukarskie, litograficzne i introligatorskie f-my „Katolik" w Bytomiu, projektowane i wykonane przez f-mę H. Gambiec w r. 1910/11.

Zakł. Graf. Prac. Druk. Warszawa, Nowy Świat 54. Tel. 242-40, 15-56.

Dyrektor Ajencji: Adam Szczepanik